

SELECTIONS

From

Sanskrit Inscriptions.

Part I-Text

BY

D. B. Diskalkar M. A.

Curator, Watson Museum, Rajkot.

with a preface

by

Rao Bahadur H. Krishna Sastri, B. A.

Government Epigraphist for India:

Price Re. 1.

1925.

(All rights reserved.)

Printed at the Aryabhushan Press by Anant
Vinayak Patwardhan and Published by
D. B. Diskalkar at Rajkot.

Dedicated
to the sacred memory
of
my parents.

PREFACE.

The importance of Epigraphy for building up the early history of India is unquestionable and can hardly be gainsaid. A good deal of the accurate information which we now possess in regard to ancient India is undoubtedly derived from the study of inscriptions but for which even the names of emperors like Samudragupta the great 'who conquered nearly all India and whose alliance extended from the Oxus to Ceylon' would have been cast into oblivion. The connected accounts of several periods in early Indian History which it has now become possible to write is the outcome of patient and minute study of inscriptions chiefly. So the value of these documents for the history of Ancient India is admitted by all but I doubt if it has been fully recognised generally although scholars like the late Professor Bühler emphasized it long ago. The discovery of authentic inscriptions of ascertainable age and origin like that of Harishena or Vatsabhasthi and the Girnar *prashasti* shows how hollow the old theory of Renaissance of Sanskrit literature was; for it proves beyond doubt that the Kāvya literature must have been in full swing not only in the Gupta epoch but even before the commencement of the Christians.* The composition of each inscription presupposes the existence of some *Alaṅkāra-śāstra*. For instance the *prashasti* of Harishena i. e., the Allahabad pillar inscription of Samudragupta is a first class little Kāvya which is artistically finished in every respect and places its author, namely, Harishena in line with Kālidāsa and Daṇḍin. Some of the poetic figures in this composition remind us of Subandhu and Bāṇa and in the choice of words it is, perhaps, unsurpassed; for where do we find more concise and more graphic a picture, than what it gives of the situation in which Samudragupta is ordained by his father to be his successor? We are quite

* See also Prof. Hermann Jacobi on Cultural, Linguistic and Literary Historical gleanings from the Kautiliya; *Ind. Ant.* Vol LIII, pp. 128 to 146. In this contribution the Professor concludes that the 4th Century B.C. should belong to the Classical period, maturing to full development.

justified to remark like Buhler that the verse which describes this situation is one of the best productions which our Kavis have given us ' in the domain of miniature portraits. '

The Girāṭr inscription of the reign of Mahākṣhatrapa Rudradāman, which was probably written between 160 and 170 A. C., is a much older work and also written in the Kāvya style. It possesses all the chief characteristics of the *Vaidarbhi riti* which Dandī has laid down in his *Kāvya-darśa* and are mentioned in Bharata's *Nāṭyaśāstra*. There is no use of multiplying examples. The fact is that the inscriptions which have been published so far supply material not only for building the history of Ancient India but for the history of Indian Kāvya or the artificial poetry of the court, nay, for all the departments of Indian Research. This being the case it behooves every Indologist to facilitate the study of inscriptions and popularise Epigraphy. Mr. Diskalkar, therefore, has done a highly useful work in bringing out this edition and placing the texts of some of the very important inscriptions before the public. They are no doubt all published and fully discussed already but the books which contain their accounts are rather costly and not easily accessible to general public. This compilation of Mr. Diskalkar will obviate such drawbacks and place the texts of very valuable documents within an easy reach of every student who would care to study them. His choice has been a very happy one for he has selected such of the inscriptions as are useful not only for the history of some of the old dynasties but for the study of the evolution of the Kāvya literature as well. In the present volume he gives the texts only adding references to the publications where they have already appeared. Their critical account he has reserved for the next volume he is preparing. I am sure his work will be of immense use to those for whom it is intended.

Fernhill, Nilgiris, }
Dated 27th April 1925. }

H. Krishna Sastri.
Government Epigraphist for India.

INTRODUCTION.

The proverbial lack of the historical sense in the ancient Hindu has no doubt considerably detracted from the value of such a splendid heritage as India possesses in the Sanskrit language and literature. The deficiency of material which can be arranged in a strictly chronological sequence is to some extent made up by contemporary records on stone and copper which have been discovered during the last few decades, not only in all parts of the Indian Empire but in the adjoining countries towards north, east and south such as Nepal, Central Asia, Java, Cambodia and Ceylon; wherever the influence of the civilization of India has penetrated. The earliest records found in India are mostly in Pali and Prakrit barring of course the recent discoveries in the Punjab and Sindh of a pictographic script the key to the decipherment of which is not yet in sight. In the early centuries of the Christian era Sanskrit seems to have established its position as the language of official records and from this period onwards most of the inscriptions on stone and copper plates are in Sanskrit. The object that prompted the engraving of these inscriptions was generally the recording of some pious donation of a village or the building of a temple or even that of describing the exploits of a king. In all these cases it is therefore futile to expect any flashes of literary merit in the compositions recorded in inscriptions. But sometimes when a court poet sets himself to the task of extolling the virtues and exploits of his patron king and his ancestors the result is sometimes recorded in excellent specimens of Sanskrit *Kāvya* or artificial poetry. These *Praśastis* very often contain not only the same ideas but also words and phrases similar to those found in the standard classical poetry of the masters of Sanskrit literature.* This

* See Dr. Bühler's essay on 'The Indian Inscriptions and the Antiquity of Indian Artificial Poetry' published in the *Indian Antiquary* of 1913.

has eventually been the means of proving that classical literature was cultivated in India at a comparatively later date although the earliest compositions in the Sanskrit language must go back several millenia before the Christian era.

The present edition of the text of Sanskrit inscriptions has been undertaken with a twofold object in view. In the first place it is proposed to give a selection of Sanskrit inscriptions from the second century to the eighth century A. D. in their chronological order. The selection of texts has been made more with a view to illustrate passages possessing literary merit than owing to their historical or religious importance. Only the text of each inscription is given here as the notes and translations are reserved for a separate volume. The characters used are Devanāgarī which are easily understood by the students of Indian Universities for whom the book is mainly intended. Corrections have been made in the forms of the words as found in the inscriptions so as to remove the orthographical peculiarities in the originals and bring the composition in a line with the language of standard Sanskrit literature. Another purpose expected to be served by the edition is to popularise Indian Epigraphy. The student of Sanskrit literature in the Indian Universities is at present completely ignorant of the ancient records of this country the study of which is limited to a small circle of Epigraphists. If this edition serves to demonstrate to the student of literature that some of the inscriptions at least possess real poetical merit and are besides of a special value as a means to determine the historical sequence of Classical Literature, the Epigraphists' interest will be shared by the student of Literature. The wider study of Indian inscriptions by an ever increasing band of scholars is sure to give much needed stimulus to research in the domain of the literary and social history of India during the period represented by the inscriptions. The gain to the history of Sanskrit literature by a more thorough study of inscriptions

cannot be exaggerated. Even the most wellknown of Classical poets viz. Kālidāsa has left no record as to the time when and the place where he lived. We owe it to an inscription that we now know the posterior limit to which he can be assigned, viz. 634 A. D. The inscriptions of the Gurjara-Pratihāra kings, Mahendrapāla and Mahipāla, who, we know, ruled during the last decade of the ninth century and in the beginning of the tenth century of the Christian era enable us to fix the time of the dramatist and poet Rājasekhara, whose pupils and patrons they were. In this way inscriptions have been of great use to us in determining the approximate period of many of our Classical authors.

I must express my obligations to the several scholars on whose devoted labours the subject matter of this edition is based. I express my sincere thanks to Sir John Marshall, the Director General of Archaeology in India, for his courtesy in allowing me to copy the inscriptions from Government publications issued by the Archaeological Department, and to the proprietors of other Journals from which the remaining inscriptions are copied. My special thanks are due to Rao Bahadur H. Krishna s'astri, Government Epigraphist for India who kindly consented at my request to write a preface to this small edition. I am also indebted to my friend, Mr. K. N. Dikshit M. A.; Superintendent Archaeological Survey W. C. Poona for making many valuable suggestions in this work.

Rajkot
20th March 1925. }

D. B. DIKALKAR.

CONTENTS.

	Pages
No. 1. Gīrnār Rock Inscription of Rudradāman, of about Śaka yr. 72 (of about 150 A. D.) (<i>Epigraphia Indica</i> , Vol. VIII, p. 47.)	1
No. 2. Meharauli Posthumous Iron Pillar Inscription of Chandra, Not dated (of about 340 A. D. ?) (<i>Fleet's Gupta Inscriptions</i> , No. 32)	3
No. 3. Allababad Stone Pillar Inscription of Samudra- gupta, Not dated (of about 360 A. D.) (<i>Fleet's Gupta Inscriptions</i> , No. 1.)	4
No. 4. Gīrnār Rock Inscription of Skandagupta, of Gupta Samvat 138 (457 A. D.) (<i>Fleet's Gupta Inscriptions</i> , No. 14.)	7
No. 5. Mandasor Stone Inscription of Kumāragupta and Bandbuvvarman, of Mālava Samvat 529 (473 A. D.) (<i>Fleet's Gupta Inscriptions</i> , No. 18.)	13
No. 6. Mandasor Stone Pillar Inscription of Yaśo- dharman, Not dated (of about 532 A. D.) (<i>Fleet's Gupta Inscriptions</i> , No. 33.)	19
No. 7. Mandasor Stone Inscription of Yaśodharman and Vishnuvardhana, of Mālava Samvat 589 (532 A. D.) (<i>Fleet's Gupta Inscriptions</i> , No. 35.)	21
No. 8. Haraha Stone Inscription of Īśānavarman, of Mālava Samvat 611 (555 A. D.) (<i>Epigraphia Indica</i> , Vol. XIV, p. 115.)	25

- No. 9. Valabhi Copperplate Inscription of Dharasena I.
of Gupta Valabhi Samvat 269 (588 A. D.)
(Indian Antiquary, Vol. VI, p. 9.) . 29
- No. 10. Camboja Stone Inscription of Bhavavarman.
Not dated (of about 600 A. D.)
(Kāvya-mālā Vol. 34 p. 202.) 32
- No. 11. Bānskherā Copperplate Inscription of Harsha,
of Harsha Samvat 22 (628 A. D.)
(Epigraphia Indica, Vol. IV, p. 208.) 35
- No. 12. Aihole Stone Inscription of Pulikeśi II,
of Śaka year 556 and Bhārata War yr. 3735
(634 A. D.)
(Epigraphia Indica, Vol. VI, p. 1.) 37
- No. 13. Udaipur Stone Inscription of Jayavarman,
of [Vikrama] Samvat 718 (661 A. D.)
(Epigraphia Indica, Vol. IV, p. 29.) 42
- No. 14. Apsad Stone Inscription of Ādityasena,
Not dated (of about the last quarter of the
7th cent. A. D.)
(Fleet's Gupta Inscriptions, No. 42.) 44
- No. 15. Rāgim Copperplate Inscription of Tivaradeva,
of the 7th yr. of his reign (of the last quarter
of the 8th cent. A. D.)
(Fleet's Gupta Inscriptions, No. 81.) 48

SELECTIONS.

From

Sanskrit Inscriptions.

Part I - Text.

No. 1.

Girnar Rock Inscription of Rudradaman
of S'aka yr. 72 (150 A. D.)

सिद्धम् । एवं तद्वाकं सुदर्शनं गिरिनगरादपि.....मृत्ति-
कोपलविस्तारायामोच्छ्रयनिःसन्धिवद्धदृढसर्वपालीकत्वात्पर्वतपादप्रातिस्-
र्धिसुश्लिष्टबन्धंमवजातेनाकृत्रिमेण सेतुबन्धेनोपपन्नं सुप्र-
तिविहितप्रणालीपरीवाहमीदृविधानं च त्रिस्कन्धंनादिभिर-
नुग्रहैर्महत्युपचये वर्तते । तदिदं राज्ञो महाक्षत्रपस्य सुगृहीतनाम्नः स्वामि-
चटनस्य पौत्रस्य राज्ञः क्षत्रपस्य जयदाम्नः पुत्रस्य राज्ञो महा-
क्षत्रपस्य गुरुभिरभ्यस्तनाम्नो रुद्रदाम्नो वर्षे द्विसप्ततितमे ७२
मार्गशीर्षवह्नुप्रतिपदायां सृष्टवृष्टिना पर्जन्येनैकार्णवमूतायामिव
पृथिव्यां कृतायां गिरेरूर्जयतः सुवर्णसिकतापलाशिनीप्रभृतीनां
नदीनामतिमात्रोद्धृत्तैर्वैः सेतुम् यमाणानुरूपप्रतीकारमपि गिरि-
शिखरतरुतटाट्टालकोपतल्पद्वारशरणोच्छ्रयविध्वंसिनां युगनिधनसदृश-
परमधोरस्वेगेन वायुना प्रमाथितसालिलाविक्षिप्तजर्जरीकृताव क्षिप्ता-
श्मवृक्षगुल्मलताप्रतानमानदीतलादिस्त्युद्धाटितमासीत् । चत्वारि हस्त-
शतानि विशदुत्तराण्यायतेनैतावन्त्येव विस्तीर्णेन पञ्चसप्ततिहस्तानवगाढेन
भेदेन निःसृतसर्वतोयं मरुधन्वकल्पमतिभृशं दुर्दर्शनं
स्यार्थे मौर्यस्य राज्ञः चन्द्रगुप्तस्य राष्ट्रियेण वैश्येन पुण्यगुप्तेन
कारितमशोकस्य मौर्यस्य कृते यवनराजेन तुषास्फेना-

धिष्टाय प्रणालीभिरलङ्कृतं तत्कारितया च राजानुरूपकृतविधानया
 तस्मिन्भेदे दृष्टया. प्रणाड्या विस्तृतसेतु णागर्भात्प्रमु-
 त्यविहतसमुदितराजलक्ष्मीधारणागुणतः सर्ववर्णैरभिगम्य रक्षणार्थं
 पतित्वे वृतेनाप्राणोद्घासात्पुरुषबन्धनिवृत्तिकृतसत्यप्रतिज्ञेनान्यत्र संग्रामे-
 श्वभिमुखागतसदृशशत्रुप्रहरणवितरणत्वाविगुणरिपु धृतका-
 रुण्येन स्वयमभिगतजनपदप्राणिपतितायुपशरणदेन दस्युव्यालमृगरोमा-
 दिभिरनुपसृष्टपूर्वगणनिगमजनपदानां स्ववीर्याजितानामनुरक्तसर्वप्रकृती-
 नां पूर्वापराकरावन्त्यनूपनीवृदानर्तसुराष्ट्रश्चभ्र[म]रुकच्छसिन्धु
 सौवीरकुङ्कुरापरांतनिपादादीनां समग्राणां तत्प्रभावाद्य
 र्थकामविषयाणां विषयाणां पत्या सर्वक्षत्राविष्कृतवीरशब्दजातोत्सेकाविधे-
 यानां यौधेयानां प्रसहोत्सादकेन दक्षिणापथपतेः सातंकर्णेर्द्विरपि
 निर्व्याजमवजित्यावजित्य सम्बन्धाविदूरतयानुत्सादनत्प्राप्तयशसा मा...
 सविजयेन भ्रष्टराजप्रतिष्ठापकेन यथार्थहस्तोच्छ्रयार्जितोर्जितधर्मानुरागेण
 शब्दार्थगान्धर्वन्यायाद्यानां विद्यानां महतीनां पारणधारणविज्ञानप्रयोगा-
 वाप्तविपुलकीर्तिना तुरगगजरथचर्यासिचर्मनियुद्धाद्या पर-
 बललाघवसौष्ठवक्रियेणाहरहर्दानमानानवमानशीलेन स्थूललक्षेण यथा-
 वत्प्राप्तेर्बलिशुल्कमागैः कनकरजतवज्रवैडूर्यरत्नोपचयविष्यन्दमानकोशेन
 स्फुटलघुमधुराचित्रकान्तशब्दसमयोदारालङ्कृतगन्धपद्य न
 प्रमाणमानोन्मानस्वरगातिवर्णसारसत्त्वादिभिः परमलक्षणव्यञ्जनैरुपेतकान्त-
 मूर्तिना स्वयमधिगतमहाक्षत्रपनाम्ना नरेन्द्रकन्यास्वयंवरा नेकमाल्यप्राप्त-
 दाम्ना महाक्षत्रपेण रुद्रदाम्ना वर्षसहस्राय गोत्राक्ष र्थं धर्म-
 कीर्तिवृद्धयर्थं चापीडयित्वा करविट्प्रणयक्रियाभिः पौरजानपदं जनं
 स्वस्मात्कोशान्महता धनौधेनानतिमहता च कालेन त्रिगुणदृढतरविस्ता-
 रायामं सेतुं विधाय सर्वतटे सुदर्शनतरं कारितमिति । अस्मि-
 न्नर्थे महाक्षत्रपस्य मतिसचिवकर्मसचिवैरमात्यगुणसमुद्युक्तैरप्यति-
 महत्त्वाद्भेदस्यानुत्साहविमुखमतिभिः प्रत्याख्यातारम्भं पुनःसेतुबन्ध-

नैराश्याद्धाहाभूतासु प्रजास्विहाधिष्ठाने पौरजानपदजनानुग्रहार्थं पार्थि-
वेन कृत्स्नानामानर्त्तसुराष्ट्राणां पालनार्थं नियुक्तेन पह्लवेन कुलै-
रपुत्रेणामात्येन सुविशाखेन यथावदर्थधर्मव्यवहारदर्शनैरनुरागमभि-
वर्द्धयता शक्तेन दान्तेनाचपलेनाविस्मितेनार्येणाहार्येण स्वाधितिष्ठता धर्म-
कीर्तियशांसि भर्तुरभिप्रवर्द्धयतानुष्ठितमिति ।

No. 2.

Meharauli Posthumous Iron Pillar Inscription of Chandra.

Not dated. (of about 340 ? A. D.)

यस्योद्वर्तयतः प्रतीपमुरसा शत्रून्समेत्यागता-

न्वङ्गेष्वाहववर्तिनोऽभिलिखिता खड्गेन कीर्तिर्भुजे ।

तीर्त्वा सप्त मुखानि येन समरे सिन्धोर्जिता वाहिलका

यस्याद्याप्यधिवास्यते जलनिधिर्वीर्यानिर्लैर्दक्षिणः ॥ १ ॥

सिन्नस्येव विसृज्य गां नरपतेर्गामाश्रितस्येतरां

मूर्त्या कर्मजितावनीं गतवतः कीर्त्या स्थितस्य क्षितौ ।

शान्तस्येव महावने हुतमुजो यस्य प्रतापो महा-

नद्याप्सुत्सृजति प्रणाशितारिषोर्यत्नस्य शेषः क्षितिम् ॥ २ ॥

प्राप्तेन स्वमुजार्जितं च सुचिरं चैकाधिराज्यं क्षितौ

चन्द्राह्नेन समग्रचन्द्रसदृशीं वक्त्राभ्रियं विभ्रता ।

तेनायं प्रणिधाय भूमिपतिना भावेन विष्णौ मतिं

प्रांशुर्विष्णुपदे गिरौ भगवतो विष्णोर्ध्वजः स्थापितः ॥ ३ ॥

Allahabad Stone Pillar Inscription of Samudragupta
Not dated (of about 350 A. D.)

यः कुल्यैः स्वै.....तस.....

..... ।

यस्य ?.....

..... ॥ १ ॥

पुंव (?).....

स्फारद्व (?) क्षः स्फुटोद्ध्वंसित..... ।

.....पवितत.....

..... ॥ २ ॥

यस्य प्रज्ञानुपद्भोचितसुखमनसः शास्त्रतत्त्वार्थमर्तुः

— स्तब्धो — — — नि — — — नोच्छृ — — — ।

सत्कान्यश्रीविरोधान्बुधगुणितगुणाज्ञाहतानेव कृत्वा

विद्वल्लोके वि— स्फुटबहुकविताकीर्तिराज्यं भुनक्ति ॥ ३ ॥

आर्यो हीत्युपगुह्य भावपिशुनैरुत्कर्णिते रोमभिः

सम्येषूच्छसितेषु तुल्यकुलजम्लानाननोद्दीक्षितः ।

स्नेहव्याकुलितेन बाष्पगुरुणा तच्चेक्षिणा चक्षुषा

यः पित्राभिहितो निरीक्ष्य निखिलां पाशेवमूर्वीमिति ॥ ४ ॥

दृष्ट्वा कर्माण्यनेकान्यमनुजसदृशान्यद्भुतोद्भिन्नहर्षा

मात्रैरास्वादय — — — — — केचित् ।

वीर्योत्तमाश्च केचिच्छरणमुपगता यस्य वृत्ते प्रणामे

— ते — — — — — ॥ ५ ॥

संग्रामेषु स्वमुजविजिता नित्यमुच्छापकाराः

श्वः श्वो मानप्र — — — — — ।

तोषोत्तुङ्गैः स्फुटबहुरसस्नेहकुलैर्मनोभिः

पश्चात्तापं व — — — — — स्याद्वसन्तम् ॥ ६ ॥

उद्वेलोदितबाहुवीर्यरमसादेकेन येन क्षणा-

दुन्मूल्याच्युतनागसेन ० ० - - - ० - - - ० - ।

दण्डग्राहयतैव कोटकुलजं पुष्पां ह्वये क्रीडता

सूर्ये ने ० ० - ० - तट ० - - - ० - - ० - ॥ ७ ॥

धर्मप्राचीरबन्धः शशिकरशुचयः कीर्तयः सप्रताना

वैदुष्यं तत्त्वमेदि प्रशम ० ० ० - - - - ० तार्थम् ।

अध्येयः सूक्तमार्गः कविमतिविमवोत्सारणं चापि काव्यं

को नु स्यादोऽस्य न स्याद्गुणमतिविदुषां ध्यानपात्रं य एकः॥८॥

तस्य विविधसमरशतावतरणदक्षस्य स्वभुजबलपराक्रमैकबन्धोः

पराक्रमाङ्कस्य परशुशरशङ्कुशक्तिप्रासासितोमरभिन्दिपालनाराचवैतस्ति-

कायनेकप्रहरणविरूढाकुलवर्णशताङ्कशोभासमुदयोपचितकान्ततरवर्मणः

कौसलकमहेन्द्रमाहाकान्तारकव्याघ्रराजकैरलकमण्डराजपै-

ठपुरकमहेन्द्रगिरिकौदूरकस्वामिदत्तैरण्डपल्लकदमनकाश्रेयक-

विष्णुगोपावमुक्तकनीलराजवैद्वेयकहस्तिवर्मपालककोश-

सेनदैवराष्ट्रककुबेरकौस्थलपुरकधनञ्जयप्रभृतिसर्वदक्षिणापथ-

राजग्रहणमोक्षानुग्रहजनितप्रतापोन्मिश्रमाहाभाग्यस्य, रुद्रदेवमतिलना-

गदत्तचन्द्रवर्मगणपतिनागनागसेनाच्युतनन्दिबलवर्माद्यने-

कार्यावर्तराजप्रसभोद्धरणोदत्तप्रभावमहतः, परिचारकीकृतसर्वाटविक-

राजस्य, समतटडवाकिकामरूपनेपालकर्तृपुरादिप्रत्यन्तनृपतिभि-

र्मालवार्जुनायनयौधेयमाद्रकाभीरप्रार्जुनसनकानीककाकख-

रपरिकादिभिश्च सर्वकरदानाज्ञाकरणप्रणामागमनपरितोषितप्रचण्डशा-

सनस्य, अनेकप्रहराज्योत्सन्नराजवंशप्रातिष्ठापनोद्भूतानिखिलभुवनविचरण-

शान्तयशसः, दैवपुत्रशाहिशाहानुशाहिशकमुरुण्डैः सैंहल-

कादिभिश्च सर्वद्वीपवासिभिरात्मानिवेदनकन्योपायनदानगरुत्मदङ्कस्व-

विषयमुक्तिशासनयाचनाद्युपायसेवाकृतबाहुवीर्यप्रसरधरणिबन्धस्य, पृथि-

व्यामप्रातिरथस्य, सुचरितशतालङ्कृतानेकगुणगणोत्तिकिभिश्चरणतलप्रमृ-

धान्यनरपतिकीर्तेः, साध्वसाधूदयप्रलयहेतुपुरुषस्याचिन्त्यस्य, भक्त्य-
वनतिमात्रग्राह्यमृदुहृदयस्यानुकम्पावतोऽनेकगोशतसहस्रपदायिनः, कृप-
णदीनानाथातुरजनोद्धरणमन्त्रदीक्षाद्युपगतमनसः, समिद्धस्य विग्रहवतो
लोकानुग्रहस्य धनद्वरुणेन्द्रान्नकसमस्य स्वभुजबलविजितानेकनरपति-
विभवप्रत्यर्पणानित्यव्यापृतायुक्तपुरुषस्य, निशितविदग्धमतिगान्धर्वललि-
तैर्वीडितत्रिदशपतिगुरुतुम्बुरुनारदादेर्विद्वज्जनोपजीव्यानेककाव्यक्रिया-
मिः प्रतिष्ठितकविराजशब्दस्य, सुचिरस्तोतव्यानेकान्द्रुतोदारचरितस्य
लोकसमयक्रियानुविधानमात्रमानुषस्य लोकप्राप्तो देवस्य महाराजश्री-
गुप्तपौत्रस्य महाराजश्रीघटोत्कचपौत्रस्य महाराजाधिराजश्रीचन्द्र-
गुप्तपुत्रस्य लिच्छविद्वीहित्रस्य महादेव्यां कुमारदेव्यामुत्पन्नस्य महा-
राजाधिराजश्रीसमुद्रगुप्तस्य सर्वपृथिवीविजयजनितोदयव्याप्तनिखिलाव-
नितलां कीर्तिमितस्त्रिदशपतिमवनगमनावामललितसुखाविचरणामाचक्षाण
इव भुवो बाहुरयमुच्छ्रितः स्तम्भः । यस्य

प्रदानभुजविक्रमप्रशमशास्त्रवाक्योदयै-

रुपर्युपरिसञ्चयोच्छ्रितमनेकमार्गं यशः ।

पुनाति भुवनत्रयं पशुपतेर्जटान्तर्गुहा-

निरोधपरिमोक्षशीघ्रमिव पाण्डु गाढं पयः ॥ १ ॥

एतच्च काव्यमेवमेव भट्टारकपादानां दासस्य समीपपरिसर्पणानु-

ग्रहोन्मीलितमतेः स्वाद्यटपाकिकस्य महादण्डनायकध्रुवभूतिपुत्रस्य सान्धि-

विग्रहिककुमारामात्यमहादण्डनायकहरिपेणस्य सर्वभूतहितसुखा-

यास्तु । अनुष्ठितं च परमभट्टारकपादानुध्यातेन महादण्डनायकतिल-

मट्टकेन ।

Girnar Rock Inscription of Skandagupta
of Gupta Samvat 138 (457 A. D.)

श्रियमभिमतभोग्यां नैककालापनीतां
 त्रिदशपतिसुखार्थं यो बलेराजहार ।
 कमलनिलयनायाः शाश्वतं धाम लक्ष्म्याः
 स जयति विजितार्तिर्विष्णुरत्यन्ताजिष्णुः ॥ १ ॥
 तदनु जयति शश्वरच्छ्रीपरिक्षिप्तवक्षाः
 स्वभुजजनितवीर्यो राजराजाधिराजः ।
 नरपतिभुजगानां मानदर्पोत्फणानां
 प्रतिकृतिगठडाज्ञां निर्विषो चावकर्ता ॥ २ ॥
 नृपतिगुणनिकेतः स्कन्दगुप्तः पृथुश्री-
 श्वतुरुदधिजलान्तां स्फीतपर्यन्तदेशाम् ।
 अवनिमवनतारिर्यश्वकारात्मसंस्थां
 पितरि सुरसखित्वं प्राप्तवत्यात्मशक्त्या ॥ ३ ॥
 अपि च जितमेव तेन प्रथयन्ति यशांसि धस्य ।
 रिषवोऽप्यामूलभग्नदर्पा निर्वचना (?) म्लेच्छदेशेषु ॥ ४ ॥
 क्रमेण बुद्ध्या निपुणं प्रधार्य
 ध्यात्वा च कुत्स्नान्गुणदोषहेतून् ।
 व्यपेत्य सर्वान्मनुजेन्द्रपुत्राँ-
 लक्ष्मीः स्वयं यं वरयांचकार ॥ ५ ॥
 तस्मिन्नुपे शासति नैव कश्चि-
 द्धर्मादपेतो मनुजः प्रजासु ।
 आर्तो दरिद्रो व्यसनी कदर्यो
 दण्ड्यो न वा यो मृशपीडितः स्यात् ॥ ६ ॥

एवं स जित्वा पृथिवीं समग्रं
 भस्माग्रदर्पान्द्विषतश्च कृत्वा ।
 सर्वेषु देशेषु विधाय गोप्तृ-
 न्संचिन्तयामास बहुमकारम् ॥ ७ ॥
 स्यात्कोऽनुरूपो मतिमान्विनीतो
 मेधास्मृतिभ्यामनपेतभावः ।
 सत्यार्जवौदार्यनयोपपन्नो
 माधुर्यदाक्षिण्ययशोऽन्वितश्च ॥ ८ ॥
 भक्तोऽनुरक्तो नृविशेषयुक्तः
 सर्वोपधाभिश्च विशुद्धबुद्धिः ।
 आनुण्यभावोपगतान्तरात्मा
 सर्वस्य लोकस्य हिते प्रवृत्तः ॥ ९ ॥
 न्यायार्जनेऽर्थस्य च कः समर्थः
 स्यादर्जितस्याप्यथ रक्षणे च ।
 गोपायितस्यापि च वृद्धिहेतौ
 वृद्धस्य पात्रपतिपादनाय ॥ १० ॥
 सर्वेषु मृत्येष्वपि संहृतेषु
 यो मे प्रशिष्यान्निखिलान्सुराष्ट्रान् ।
 आं ज्ञातमेकः खलु पर्णदत्तो
 मारस्य तस्योद्धहने समर्थः ॥ ११ ॥
 एवं विनिश्चित्य नृपाधिपेन
 नैकानहोरात्रगणान्स्वमत्या ।
 यः सन्नियुक्तोऽर्थनया कथंचि-
 त्सम्यक्पुराष्ट्रादनिपालनाय ॥ १२ ॥
 नियुज्य देवा वरुणं प्रतीच्यां
 स्वस्था यथा नोन्मनसो बभूवुः ।

पूर्वेतरस्यां दिशि पर्णदत्तं

नियुज्य राजा धृतिमांस्तथामूढ ॥ १३ ॥

तस्यात्मजो ह्यात्मजभावयुक्तो

द्विधेव चात्मात्मवशेन नीतः ।

सर्वात्मनात्मेव च रक्षणीयो

नित्यात्मवानात्मजकान्तरूपः ॥ १४ ॥

रूपानुरूपैर्ललितैर्विचित्रै-

र्नित्यप्रमोदान्वितसर्वभावः ।

प्रबुद्धपद्माकरपद्मवक्त्रो

नृणां शरण्यः शरणागतानाम् ॥ १५ ॥

अमवद्भुवि चक्रपालितोऽसा-

विति नाम्ना प्रथितः प्रियो जनस्य ।

स्वगुणैरनुपस्कृतेरुदात्तैः

पितरं यश्च विशेषयांचकार ॥ १६ ॥

क्षमा प्रभुत्वं विनयो नयश्च

शौर्यं विना शौर्यमहार्चनं च ।

वाक्यं दमो दानमदीनता च

दाक्षिण्यमानृण्यमशून्यता च ॥ १७ ॥

सौन्दर्यमार्येतरनिग्रहश्च

अविस्मयो धैर्यमुदीर्णतां च ।

इत्येवमेतेऽतिशयेन यस्मि-

न्नविप्रवासेन गुणा वसन्ति ॥ १८ ॥

न विद्यतेऽसौ सकलेऽपि लोके

यत्रोपमा तस्य गुणैः क्रियेत ।

स एव कात्स्न्येन गुणान्वितानां

बभूव नृणामुपमानभूतः ॥ १९ ॥

इत्येवमेतानधिकानतो न्या-

गुणान्परीक्ष्य स्वयमेव पित्रा ।

यः सन्नियुक्तो नगरस्य रक्षां

विशिष्य पूर्वान्प्रचकार सम्यक् ॥ २० ॥

आश्रित्य वीर्यं स्वभुजद्वयस्य

स्वस्यैव नान्यस्य नरस्य दर्पम् ।

नोद्वेजयामास च कञ्चिदेव-

मस्मिन्पुरे चैव शशास दुष्टान् ॥ २१ ॥

विसम्ममल्पे न शशाम योऽस्मि-

न्काले न लोकेषु सनागरेषु ।

यो लालयामास च पौरवर्गान्

— ७ पुत्रान्सुपरीक्ष्य दोषान् ॥ २२ ॥

संरक्षयां च प्रकृतीर्बभूव

पूर्वस्मितामाषणमानदानैः ।

निर्यन्त्रणान्योन्यगृह्यवेशैः

संवर्धितप्रीतिगृहोपचारैः ॥ २३ ॥

ब्रह्मण्यभावेन परेण युक्तः

शक्नुः शुचिर्दानपरो यथावत् ।

प्राप्यान्तः काले विषयान्तिपेवे

धर्मार्थयोश्चाप्यविरोधनेन ॥ २४ ॥

यो — ७ — — ७ — ७ पर्णदत्ता-

त्स न्यायवानत्र किमस्ति चित्रम्

मुक्ताकलापाम्बुजपद्मशीता-

चन्द्रात्किमुष्णं भविता कदाचित् ॥ २५ ॥

अथ क्रमेणाम्बुदकाल आगते

निदाघकालं प्रविदार्य तोयदैः ।

ववर्ष तोयं बहु सन्ततं चिरं

सुदर्शनं येन बिभेद चात्वरात् ॥ २६ ॥

संवत्सराणामधिके शते तु

त्रिंशद्भिरन्यैरपि पङ्क्तिरेव ।

रात्रौ दिने प्रौष्ठपदस्य षष्ठे

गुप्तप्रकाले गणनां विधाय ॥ २७ ॥

इमाश्च या रैवतकाद्विनिर्गताः

पलाशिनीयं सिकताविलासिनी ।

समुद्रकान्ताश्चिरबन्धनोपिताः

पुनः पतिं शास्त्रयथोचितं ययुः ॥ २८ ॥

अवेक्ष्य वर्षागमजं महोद्भ्रमं

महोदधेरूर्जयता म्रियेप्सुना ।

अनेकतीरान्तजपुष्पशोभितो

नदीमयो हस्त इव प्रसारितः ॥ २९ ॥

विषाद्यमानाः खलु सर्वतो जनाः

कथं कथं कार्यमिति प्रवादिनः ।

मिथो हि पूर्वापररात्रमुत्पिता

विचिन्तयां चापि बभूवुरुत्सुकाः ॥ ३० ॥

अपीह लोके सकले सुदर्शनं

पुमान्नि दुर्दर्शनतां गतं क्षणात् ।

भवेज्जु साम्भोनिधितुल्यदर्शनं

सुदर्शनं — ० ० — ० — ० — ॥ ३१ ॥

७ - ७ - - ७ वणे स भूत्वा

पितुः परां भावितमपि प्रदर्श्य ।

धर्मं पुरोधाय शुमानुबन्धं

राज्ञो हितार्थं नगरस्य चैव ॥ ३२ ॥

संवत्सराणामधिके शक्ते तु

त्रिंशद्भिरन्यैरपि सप्तमिश्च ।

प्र - ७ - - ७ ७ शास्त्रवेत्ता

(१) विश्वोऽप्यनुज्ञातमहाप्रभावः ॥ ३३ ॥

आज्यप्रणामैर्विबुधानयेष्टा

धनैर्द्विजातीनपि तर्पयित्वा ।

दीरांस्तथान्यर्च्य यथार्हमानै-

भृत्यांश्च पूज्यान्सुहृदश्च दानैः ॥ ३४ ॥

ग्रेष्मस्य मासस्य तु पूर्वपक्षे

७ - ७ - - प्रथमेऽह्नि सम्यक् ।

मासद्वयेनादरवान्ता भूत्वा

धनस्य कृत्वा न्ययमप्रमेयम् ॥ ३५ ॥

आयामतो हस्तरातं समग्रं

दिस्तारतः पटिरथापि चाष्टौ ।

उत्सेधतोऽन्यत्पुरुषाणि सप्त

७ - ७ - - हस्तरातद्वयस्य ॥ ३६ ॥

बबन्ध यत्नान्महतो नृदेवा-

नभ्यर्च्य सम्यग्घटितोपलेन ।

अजातिदुष्टं प्रथितं तटाकं

सुदर्शनं शाम्भतकल्पकालम् ॥ ३७ ॥

अपि च सुहृदसेतुंमान्तविन्यस्तशोभा-

रथचरणसमाह्वकौञ्चहंसासधूतम् ।

विमलसलिल ————

भुवि त ० ० ० ———— ० — कः शरी च ॥ ३८ ॥

नगरमपि च भूयाद्वृद्धिमत्पौरजुष्टं

∴ द्विजबहुशतगीतब्रह्मनिर्नष्टपापम् ।

शतमपि च समानामीतिदुर्भिक्ष—

० ० ० ० ० ० ———— ० —— ० —— ॥ ३९ ॥

इति सुदर्शनतटाकसंस्कारग्रन्थरचना समाप्ता ।

No. 5.

**Mandasore Stone Inscription of Kumaragupta
and Bandhuvarman.**

of Malava Sam 529 (473 A. D.)

यो वृत्त्यर्थमुपास्यते सुरगणैः सिद्धैश्च सिद्धार्थिभि-

र्ध्यानैकाग्रपरैर्विधेयविषयैर्मोक्षार्थिभिर्योगिभिः ।

भक्त्या तीव्रतपोधनैश्च मुनिभिः शापप्रसादक्षमै-

र्हेतुर्यो जगतः क्षयाम्युदययोः पायात्स वो मास्करः ॥ १ ॥

तत्त्वज्ञानविदोऽपि यस्य न विदुर्ब्रह्मर्षयोऽभ्युद्यताः

कृत्स्नं यश्च गमस्तामिः प्रविसृतैः पुण्याति लोकत्रयम् ।

गन्धर्वाभिरसिद्धकिन्नरनरैः संस्तूयतेऽभ्युत्थितो

मकेभ्यश्च ददाति योऽमिलपितं तस्मै सवित्रे नमः ॥ २ ॥

यः प्रत्यहं प्रतिविभात्युदयाचलेन्द्र-

विस्तीर्णतुङ्गशिखरस्खलितांशुजालः ।

क्षीबाङ्गनाजनकपोलतलामिताम्रः

पायात्स वः सुकिरणाभरणो चिवस्वान् ॥ ३ ॥

कुसुमभरानततरुवरदेवकुलसमाविहाररमणीयात् ।

लाटविषयान्नगावृतशैलाज्जगति प्रथितशिल्पाः ॥ ४ ॥

ते देशपार्थिवगुणापहृताः प्रकारा-
 मध्वादिजान्यविरलान्यसुखान्यपास्य ।
 जातादरा दशपुरं प्रथमं मनोभि-
 रन्वागताः ससुतबन्धुजनाः समेत्य ॥ ५ ॥
 मत्तेभगण्डतटविच्युतदानविन्दु-
 सिकतोपलाचलसहस्रविभूषणायाः ।
 पुष्पावनम्रतरुमण्डवतंसकाया
 भूमेः परं तिलकभूतभिदं क्रमेण ॥ ६ ॥
 तटोत्थवृक्षच्युतनैकपुष्प-
 विचित्रतीरान्तजलानि भान्ति ।
 प्रफुल्लपद्माभरणानि यत्र
 सरांसि कण्ठवसङ्कुलानि ॥ ७ ॥
 विलोलबीचीचलितारविन्द-
 पतद्रजःपिञ्जरितैश्च हंसैः ।
 स्वकेसरोदारभरावभुमैः
 क्वचित्सरांस्यम्बुरुहैश्च भान्ति ॥ ८ ॥
 स्वपुष्पभारावनतैर्नगेन्द्रै-
 र्मदप्रगल्भालिकुलस्वनैश्च ।
 अजस्रगाभिश्च पुराङ्गनाभि-
 र्वनानि यस्मिन्समलङ्कृतानि ॥ ९ ॥
 चलत्पताकान्यधलासनाथा-
 न्यत्यर्थशुक्लान्यधिकोज्ज्वलानि ।
 तडिल्लताचित्रसिताम्रकूट-
 तुल्योपमानानि गृहाणि यत्र ॥ १० ॥
 कैलासतुङ्गशिखरप्रतिमानि चान्या-
 न्याभान्ति दीर्घवलमीनि संवेदिकानि ।

गान्धर्वशब्दमुखराणि निविष्टनित्र-

कर्माणि लोलकदलीवनशोभितानि ॥ ११ ॥

प्रासादमालाभिरलङ्कृतानि

धरां विदार्यैव समुत्थितानि ।

विमानमालासदृशानि यत्र

गृहाणि पूर्णेन्दुकरामलानि ॥ १२ ॥

यन्म्रात्यभिरम्यसरिद्वयेन चपलोर्मिणा समुपगूढम् ।

रहसि कुचशालिनीभ्यां प्रीतिरतिभ्यां स्मराङ्गमिव ॥ १३ ॥

✓ सत्यक्षमादमशमव्रतशौचधैर्य-

स्वाध्यायवृत्तविनयस्थितिवुद्धचुपेतैः ।

विद्यातपोनिधिभिरस्मायितैश्च विप्रैः-

यद्ग्राजते ग्रहगणैः खमिव प्रदीप्तैः ॥ १४ ॥

अथ सभेत्स्य निरन्तरसङ्गतै-

रहरहः प्रविजृम्भितसौहृदाः ।

नृपतिभिः सुतवत्प्रतिमानिताः

प्रमुदितान्यवसन्त सुखं पुरे ॥ १५ ॥

श्रवणसुमगं धानुर्वैद्यं दृढं परिनिष्ठितैः

सुचरितशतासङ्गाः केचिद्विचित्रकथाविदः ।

विनयनिभृताः सम्यग्धर्मप्रसङ्गपरायणाः

प्रियमपरुषं पथ्यं चान्ये क्षमा बहु सापितुम् ॥ १६ ॥

केचित्स्वकर्मण्यधिकास्तथान्यै-

विज्ञायते ज्योतिषमात्मवान्निः ।

अद्यापि चान्ये समरप्रगल्भाः

कुर्वन्त्यरीणामहितं प्रसह्य ॥ १७ ॥

प्राज्ञा मनोज्ञवधवः प्रथितोरुवंशा
 वंशानुरूपचरितामरणास्तथान्ये ।
 सत्यवताः प्रणयिनामुपकारदक्षा
 विस्मम्पूर्वमपरे दृढसौहृदाश्च ॥ १८ ॥
 विजितविषयसङ्घैर्धर्मशीलेस्तथान्ये-
 र्मृदुभिरधिकसत्त्वैर्लोकयान्नामरेश्वर ।
 स्वकुलतिलकमूर्तेर्मुक्तरामैरुदारे-
 रधिकमभिविभाति श्रेणिरवंपकारिः ॥ १९ ॥
 तारुण्यकान्त्युपचितोऽपि सुवर्णहार-
 ताम्बूलपुष्पविधिना समलङ्कृतोऽपि ।
 नारीजनः प्रियमुपैति न तावदश्रयां
 यावन्न पट्टमयवस्त्रयुगानि धत्ते ॥ २० ॥
 स्पर्शवता वर्णान्तरविमामचिद्रेण नेत्रसुभगेन ।
 यैः सकलमिदं क्षितितलमलङ्कृतं षट्पद्मेण ॥ २१ ॥
 विद्याधरीरुचिरपद्मवकर्णपूर-
 वातेरितास्थिरतरं प्रविचिन्त्य लोकम् ।
 मानुष्यमर्षनिचयांश्च तथा विशालां-
 स्तेषां शुभा मतिरमूदचला ततस्तु ॥ २२ ॥
 चतुःसमुद्रान्तविलोलमेखलां
 सुमेरुकैलासबृहत्पयोधराम् ।
 वनान्तवान्तस्फुटपुष्पहासिनीं
 कुमारगुप्ते पृथिवीं प्रशशाति ॥ २३ ॥
 समानधीः शुक्रबृहस्पतिभ्यां
 ललामभूतो भुवि पार्थिवानाम् ।
 रणेषु यः पार्थसमानकर्मा
 बभूव गोप्ता नृपविश्ववर्मा ॥ २४ ॥

दीनानुकम्पनपरः कृपणार्तवर्ग-

सन्धाप्रदोऽधिकदयालुरनाथनाथः ।

कल्पद्रुमः प्रणयिनामभयप्रदश्च

भीतस्य यो जनपदस्य च बन्धुरासीत् ॥ २५ ॥

तस्यात्मजः स्थैर्यनयोपपन्नो

बन्धुप्रियो बन्धुरिव प्रजानाम् ।

बन्ध्वर्तिहर्ता नृपबन्धुवर्मा

द्विद्धमपक्षक्षपणैकदक्षः ॥ २६ ॥

कान्तो युवा रणपटुर्विनयान्वितश्च

राजापि सन्नुपसृतो न मदैः स्मयाद्यैः ।

शृङ्गारमूर्तिरभिमात्यनलङ्कृतोऽपि

रूपेण यः कुसुमचाप इव द्वितीयः ॥ २७ ॥

वैधव्यतीव्रव्यसनक्षतानां

स्मृत्वा यमद्याप्यरिसुन्दरीणाम् ।

मयाद्भवत्यायतलोचनानां

घनस्तनायासकरः प्रकम्पः ॥ २८ ॥

तस्मिन्नेव क्षितिपतिवृषे बन्धुवर्मण्युदारे

सम्यक्स्फीतं दशपुरमिदं पालयत्युन्नतांसे ।

शिल्पावासैर्धनसमुदयैः पट्टवायैरुदारं

श्रेणीभूतैर्मवनमतुलं कारितं दीप्तरश्मेः ॥ २९ ॥

विस्तीर्णतुङ्गशिखरं शिखरप्रकाश-

मभ्युद्गतेन्द्रमलरश्मिकलापगौरम् ।

यद्भाति पश्चिमपुरस्य निविटकान्त-

चूडामणिप्रतिसमं नयनाभिरामम् ॥ ३० ॥

रामासनाथरचने दरमास्करांशु-

वाह्निप्रतापसुभगे जललीनमीने ।

चन्द्रांशुहर्म्यतलचन्दनतालवृन्त-

हारोपभोगरहिते हिमदग्धपद्मे ॥ ३१ ॥

रोधप्रियङ्गुत्तरुकुन्दलताविकोश-

पुष्पासवप्रमुदितालिकलामिरामे ।

काले तुषारकणककशशीतवात-

वेगप्रनृत्तलवलीनगणैकशाखे ॥ ३२ ॥

स्मरवशागतरुणजनवल्लमाङ्गनाविपुलकान्तपीनोरु-

स्तनजघनधनालिङ्गननिर्भर्त्सिततुहिनहिमपाते ॥ ३३ ॥

मालवानां गणास्थित्या याते शतचतुष्टये ।

त्रिनवत्यधिकेऽब्दानामृतौ सेव्यघनस्व(स्त)ने ॥ ३४ ॥

सहस्यमासशुक्लस्य प्रशस्तेऽह्नि त्रयोदशे ।

मङ्गलाचारविधिना प्रासादोऽयं निवेशितः ॥ ३५ ॥

बहुना समतीतेन कालेनान्यैश्च पार्थिवैः ।

व्यशीर्यतैकदेशोऽस्य भवनस्य ततोऽधुना ॥ ३६ ॥

स्वयशोवृद्धये सर्वमत्युदारमुदारया ।

संस्कारितामिदं भूयः श्रेण्या मानुमतो गृहम् ॥ ३७ ॥

अत्युन्नतमवदातं नमःस्पृशन्निव* मनोहरैः शिखरैः ।

शशिमान्वोरभ्युदयेष्वमलमयूखायतनमूतम् ॥ ३८ ॥

वत्सरशतेषु पञ्चसु विंशत्यधिकेषु नवसु चान्देषु ।

यातेष्वमिरम्यतपस्यमासशुक्लद्वितीयायाम् ॥ ३९ ॥

स्पष्टैरशोकतरुकेतकसिन्दुवार-

लोलातिमुक्तकलतामदयन्तिकानाम् ।

पुष्पोद्गमैरभिनवैरधिगम्य नून-

मैक्यं विजृम्भितशारे हरपू(धू)तदेहे ॥ ४० ॥

मधुपानमुदितमधुकरकुलोपगीतनगणैकपृथुशाखे ।
 काले नवकुसुमोद्गमदन्तुरकान्तप्रचुररोधे ॥ ४१ ॥
 शशिनेव नमो विमलं कौस्तुभमणिनेव शार्ङ्गिणो वक्षः ।
 भवनवरेण तथेदं पुरमखिलमलङ्कृतमुदारम् ॥ ४२ ॥
 अमलिनशशिलेखादन्तुर पिङ्गलाना

परिवहति समूहं यावदीशो जटानाम् ।

विकटकमलमालामसक्ता च शाङ्गी

भवनमिदमुदार शाश्वतं तावदस्तु ॥ ४३ ॥

श्रेण्यादेशेन भक्त्या च कारितं भवनं रवेः ।

पूर्वाचेय प्रयत्नेन रचिता वत्समहिना ॥ ४४ ॥

स्वास्ति कर्तृलेखकवाचकश्रोतृभ्यः । सिद्धिरस्तु ।

No. 6.

Andasore Stone Pillar Inscription of Yas'odhar-
 man

Not dated (of about 632 A D)

वेपन्ते यस्य भीमस्तनितभयसमुद्भ्रान्तदैत्या दिगन्ताः

शृङ्गाघातैः सुमेरोर्विघटितदृशदः कन्दरा यः करोति ।

उक्षाणं त दधानः क्षितिधरतनयादत्तपञ्चाङ्गुलाङ्क

द्राघिष्ठः शूलपाणेः क्षपयतु भवता शत्रुतेजासि केतुः ॥ १ ॥

आविर्भूतावलेपैरविनयपटुमिर्लङ्घिताचारमार्गे-

मोहादैदंयुगीनैरपशुभरातीभिः पीड्यमाना नरेन्द्रैः ।

यस्य क्षमा शार्ङ्गपाणेः कठिनधनुर्ज्याकिणाङ्गप्रकोष्ठं

बाहु लोकोपकारव्रतसफलपरिस्पन्दधीरं प्रपन्ना ॥ २ ॥

निन्याचारेषु योऽस्मिन्विनयमुपियुगे कल्पनामात्रवृत्त्या

राजस्वन्येषु पांसुष्विव कुसुमबलिर्नावभाषे प्रयुक्तः ।

स श्रेयोधात्रि सप्ताडिति मनुभरत्तालर्कमान्धातृकल्पे

कल्याणे हेमि भास्वान्मणिरिव सुतरां ब्राजते यत्र शब्दः॥३॥

ये भुक्ता गुप्तनाथैर्न सकलवसुधाक्रान्तिदृष्टप्रतापै-

र्नाज्ञा हूणाधिपानां क्षितिपतिमुकुटाध्यासिनी यान्मविष्टा ।

देशास्तान्धन्वशैलद्रुमगहनसरिद्वीरबाहूपगूढा-

न्वीर्यावस्कनराज्ञः स्वगृहपरिसरावज्ञया यो भुनक्ति ॥ ४ ॥

आलौहित्योपकण्ठात्तलवनगहनोपत्यकादामहेन्द्रा-

दागङ्गाश्लिष्टसानोस्तुहिनशिलरिणः पश्चिमादापयोधेः ।

सामन्तैर्यस्य बाहुद्रविणहतमदैः पादयोरानमद्भि-

श्रूडारत्नांशुराजिव्यतिकरशबला भूमिभागाः क्रियन्ते ॥ ५ ॥

स्थाणोरन्यत्र येन प्रणतिकृपणतां प्रापितं नोत्तमाङ्गं

यस्याश्लिष्टो भुजाभ्यां वहति हिमगिरिर्दुर्गशब्दाभिमानम् ।

नीचैस्तेनापि यस्य प्रणतिभुजबलावर्जनक्लिष्टमूर्ध्नी

चूडापुष्पोपहारैर्मिहिरकुलनृपेणार्चितं पादयुग्मम् ॥ ६ ॥

गामेवोन्मातुमूर्ध्वं विगणयितुमिव ज्योतिषां चक्रवालं

निर्देष्टुं मार्गमुच्चैर्दिव इव सुकृतोपार्जितायाः स्वकीर्तेः ।

तेनाकल्पान्तकालावधिरवनिभुजा श्रीयशोधर्मणायं

स्तम्भः स्तम्भाभिरामस्थिरभुजपरिवेणोच्छ्रितं नायितोऽत्र ७

श्लाघ्ये जन्मास्य वंशे चरितमचहरं दृश्यते कान्तमस्मि-

न्धर्मस्यायं निकेतश्चलति नियमितं नामुनालोकवृत्तम् ।

इत्युत्कर्षं गुणानां लिखितुमिव यशोधर्मणश्चन्द्रबिम्बे

रागादुत्क्षिप्त उच्चैर्भुज इव रुचिमान्धः पृथिव्या विमातिः॥८॥

इति तुष्टयया तस्य नृपतेः पुण्यकर्मणः ।

वासुलेनोपरचिताः श्लोकाः कक्षस्य सूनुना ॥९॥

उत्कीर्णा प्रशस्तिर्गोविन्देन ।

**Mandasore Stone Inscription of Yas'odharman
and Vishnuvardhan**

of Malava Sam 589 (532 A. D.)

स जयति जगतां पतिः पिनाकी
स्मितरवगीतिपुं यस्य दन्तकान्तिः ।
द्युतिरिव तडितां निशि स्फुरन्ती
तिरयति च स्फुटयत्यदश्च विश्वम् ॥ १ ॥
स्वयंभूर्भूतानां स्थितिलयसमुत्पत्तिविधिषु
प्रयुक्तो येनाज्ञां वहति भुवनानां विधृतये ।
पितृत्वं चानीतो जगति गरिमाणं गमयता
स शम्भूर्भूयांसि प्रतिदिशतु भद्राणि भवताम् ॥ २ ॥
फणिमणिगुरुमाराकान्तिदूरावनम्रं
स्थगयति रुचमिन्दोर्मण्डलं यस्य मूर्ध्नाम् ।
स शिरसि विनिबध्नन् रन्धिणीमस्थिमालां
सृजतु भवसृजो वः क्लेशमङ्गं भुजङ्गः ॥ ३ ॥
षष्ठ्या सहस्रैः सगरात्मजानां
खातः खतुल्यां रुचमादधानः ।
अस्योदपानाधिपतेश्विराय
यशांसि पायात्पयसां विधाता ॥ ४ ॥
अथ जयति जनेन्द्रः श्री यशोधर्मनामा
प्रमदवनमिवान्तः शत्रुसैन्यं विगाह्य ।
मणकिसलयमङ्गैर्योऽङ्गमूपां विधत्ते
तरुणतरुलतावद्धीरकीर्तिर्विनाम्य ॥ ५ ॥
आजौ जिती विजयते जगती पुनश्च
श्रीविष्णुवर्धननराधिपतिः स एव ।

प्रख्यात औलिकरलाञ्छने आत्मवंशो

येनोदितोदितपदं गमितो गरीयः ॥ ६ ॥

प्राचो नृपान्सुबृहत्तश्च बहूनुदीचः

साम्ना युधा च वशगान्प्रविधाय येन ।

नामापरं जगति कान्तमदो दुराणं

राजाधिराज परमेश्वर इत्युदूढम् ॥ ७ ॥

स्निग्धश्यामाम्बुदाभैः स्थगितदिनकृतो यज्वनामाज्यधूमे-

रम्भोमेध्यं मधोनावधिषु विदधता गाढसम्पन्नसस्याः ।

संहर्षाद्वाणिनीनां कररमसहतोद्यानचूताङ्कुराग्रा

राजन्वन्तो रमन्ते भुजविजितभुवा भूरयो येन देशाः ॥ ८ ॥

यस्योत्केतुमिरुन्मदद्विपकरव्याविद्धलोधदुमै-

रुद्धतेन वनाध्वनि ध्वनिनदद्विन्ध्याद्विरन्धैर्वलैः ।

बालेयच्छविधूमरेणुरजसा मन्दांशु संलक्ष्यते

पर्यावृत्तशिखाण्डिचन्द्रक इव ध्यामं र्वैर्मण्डलम् ॥ ९ ॥

तस्य प्रभोर्वैराकृतां नृपाणां

पादाश्रयाद्विश्रुतपुण्यकीर्तिः ।

भृत्यः स्वनैभृत्यजितारिपट्क

आसीद्वसीयान्किल षष्ठिदत्तः ॥ १० ॥

हिमवत इव गाङ्गास्तुङ्गनम्रः प्रवाहः

राशामृत इव रेवावारिराशिः प्रथीयान् ।

परमभिगमनीयः शुद्धिमानन्ववायो

यत उदितगरिष्णस्तायते नैगमानाम् ॥ ११ ॥

तस्यानुकूलः कुलजात्कलत्रा-

त्सुतः प्रसूतो यरासां प्रसूतिः ।

हरेरिवांशं वशिनं वराहं

वरःहदासं यमुदाहरन्ति ॥ १२ ॥

सुकृतिविषयितुङ्गं रुद्रमूलं धरायां

स्थितिमपगतमङ्गां स्थेयसीमादधानम् ।

गुरुशिखरमिवाद्रेस्तत्कुलं स्वात्मभूत्या

रविरिव रविकीर्तिः सुप्रकाशं व्यधत् ॥ १३ ॥

भिन्नता शुभ्रमभ्रंशि स्मार्तं वर्त्मोचितं सताम् ।

न विसंवदिता येन कलावपि कुलीनता ॥ १४ ॥

धुतधीदीधितिध्वान्तान्हविर्भुज इवाध्वरान् ।

मानुगुप्ता ततः साध्वी तनयास्त्रीनजीजनत् ॥ १५ ॥

मगवद्वोष इत्यासीत्प्रथमः कार्यवर्त्मसु ।

आलम्बनं बान्धवानामन्धकानामिवोद्धवः ॥ १६ ॥

बहुनयविधिवेधा गह्वरेऽप्यर्थमार्गे

विदुर इव विदूरं प्रेक्षया प्रेक्षमाणः ।

वचनरचनबन्धे संस्कृतप्राकृते यः

कविभिरुदितरागं गीयते गीरमिज्ञः ॥ १७ ॥

प्रणिधिद्वगनुगन्त्रा यस्य बौद्धेन चाक्षणा

न निशि तनुदवीयो वास्त्यदृष्टं धरिण्याम् ।

पदमुदायि वधानोऽनन्तरं तस्य चामू-

त्स मयममयदत्तो नाम चिन्वन्प्रजानाम् ॥ १८ ॥

विन्ध्यस्यावन्ध्यकर्मा शिखरतटपतत्पाण्डुरेवाम्बुरारो-

गोलाङ्गुलैः सहेलं प्लुतिनमिततरोः पारियात्रस्य चाद्रेः ।

आसिन्धोरन्तरालं निजशुचिसचिवाध्यासितानेकदेशा-

न्राजस्थानीयवृत्त्या सुरगुरुरिव यो वर्णिनां भूतयेऽपात् ॥ १९ ॥

विहितसकलवर्णासङ्करं शान्तडिम्बं

कृत इव कृतमेतयेन राज्यं निराधि ।

स धुरमयमिदानीं दोषकुम्भस्य सनु-

गुरु वहति तदूढां धर्मतो धर्मदोषः ॥ २० ॥

स्वसुखमनतिवाञ्छन्दुर्गमेऽध्वन्यसङ्गां

धुरमतिगुरुमारां यो दधद्भर्तुरर्थे ।

बहति नृपतिवेशं केवलं लक्ष्ममात्रं

बलिनमिव विलम्बं कम्बलं बाहुलेयः ॥ २१ ॥

उपहितहितरक्षामण्डनो जातिरत्नै-

र्भुज इव पृथुलांसस्तस्य दक्षः कनीयान् ।

महदिदमुदपानं खातयामास विभ्र-

च्छ्रुतिहृदयनितान्तानन्दि निर्दोषनाम ॥ २२ ॥

सुखाश्रेयच्छायं परिणतिहितस्वादुफलदं

गजेन्द्रेणारुणं द्रुममिव कृतान्तेन बलिना ।

पितृव्यं प्रोदिश्य प्रियममयदत्तं पृथुधिया

प्रथीयस्तेनेदं कुशलमिह कर्मोपरचितम् ॥ २३ ॥

पञ्चसु शतेषु शरदां यातेष्वेकान्नवति सहितेषु ।

मालवगणस्थितिवशात्कालज्ञानाय लिखितेषु ॥ २४ ॥

यस्मिन्काले कलमृदुगिरां कोकिलानां प्रलापा

भिन्दन्तीव स्मरशरानिभाः प्रोषितानां मनांसि ।

मृङ्गालीनां ध्वनिरनुवनं भारमन्द्रश्च यस्मि-

न्नाधूतज्यं धनुरिव नदच्छूयते पुष्पकेतोः ॥ २५ ॥

प्रियतमकुपितानां रामयन्बद्धरागं

किसलयमिव मुग्धं मानसं मानिनीनाम् ।

उपनयति नभस्वान्मानमङ्गाय यस्मि-

न्कुसुमसमयमासे तत्र निर्मापितोऽयम् ॥ २६ ॥

यावत्तुङ्गैरुदन्वान्किरणसमुदयं सङ्गकान्तं तरङ्गै

रालिङ्गान्निन्दुबिम्बं गुरुभिरिव भुजैः संविधत्ते सुहृत्ताम् ।

विभ्ररत्नौधान्तलेखावलयपरिणतिं मुण्डमालामिवायं

सत्कूपंस्तावदास्ताममृतसमरसस्वच्छविष्यन्दिताम्बुः ॥ २७ ॥

धीमान्दक्षो दक्षिणः सत्यसन्धो

हीमाञ्छूरो वृद्धसेवी कृतज्ञः ।

बद्धोत्साहः स्वामिकार्येष्वखेदी

निर्दोषोऽयं पातु धर्मं चिराय ॥ २८ ॥

उत्कीर्णा गोविन्देन ।

No. 8.

Haraha Stone Inscription of Is'ānavarman

of Malava Samvat 611 (555 A. D.)

लोकाविष्कृतिसंक्षयस्थितिकृतां यः कारणं वेधसां

ध्यस्तध्वान्तचयाः परास्तरजसो ध्यायन्ति यं योगिनः ।

यस्यार्द्धस्थितयोपितोऽपि हृदये नास्यायि चेतोमुवा

भूतात्मा त्रिपुरान्तकः स जयति श्रेयःप्रसूतिर्भवः ॥ १ ॥

आशोणां फणिनः फणोपलरुचा सैर्ही वसानं त्वचं

शुभ्रां लोचनजन्मना कपिरायद्भासा कपालावलीम् ।

तन्वीं ध्वान्तनुदं मृगाकृतिमृतो निघ्नत्कलां मौलिना

दिश्यादन्धकविद्विषः स्फुरदहि स्थेयः पदं वो वपुः ॥ २ ॥

सुतशतं लेभे नृपोऽश्वपतिर्वैवस्वतायद्गुणोदितम् ।

तत्प्रसूता दुरितवृत्तिरुधो मुखराः क्षितीशाः क्षतारयः ॥ ३ ॥

तेष्वादौ हरिवर्मणोऽवनिभुजो भूतिर्भुवो भूतये

रुद्धाशेषदिगन्तरालयशसा रुष्णारिसंपत्तिषा ।

सङ्ग्रामे हुतमुक्प्रभाकपिशितं वक्त्रं समीक्ष्यारिभि-

र्यो मीतैः प्रणतस्ततश्च भुवने ज्वालामुखाख्यां गतः ॥ ४ ॥

लोकस्थितीनां स्थितये स्थितस्य

मनोरिवाचारविवेकमार्गे ।

जगाहिर यस्य जगन्ति रम्याः

सत्कीर्तयः कीर्तयितव्यनाम्नः ॥ ५ ॥

तस्मात्पयोधेरिव शीतरश्मि-

रादित्यवर्मा नृपतिर्वभूव ।

वर्णाश्रमाचारविधिप्रणीते-

यं प्राप्य साफल्यमियाय धाता ॥ ६ ॥

हुतभुजि मखमध्यासङ्गिनि ध्वान्तनीलं

वियति पवनजन्मम्रान्तिविक्षेपभूयः ।

मुखरयति समन्तादुत्पतद्भूमजालं

शिखिकुलमुरुमेधाराङ्गि यस्य प्रसक्तम् ॥ ७ ॥

तेनापीश्वरवर्मणः क्षितिपतेः क्षत्रप्रमावाप्तये

जन्माकारि कृतात्मनः क्रतुगणेष्वहूतवृत्रद्विषः ।

यस्योत्खातकलिस्वभावचरितस्याचारमार्गं नृपा

यस्नेनापि यथातितुल्ययशसो नान्येऽनुगन्तुं क्षमाः ॥ ८ ॥

नीत्या शौर्यं विशालं सुहृदमकुटिलेनोत्तमेच्छां कुलेन

त्यागं पात्रेण वित्तप्रभवमपि हिया धौवनं संघमेन ।

याचं सत्येन चेष्टां श्रुतिपथाविधिना प्रश्रयेणोत्तमर्द्धि

यो बध्नन्नेव खेदं व्रजति कलिमयध्वान्तमग्रेऽपि लोके ॥ ९ ॥

यस्येज्यास्वानिशां यथाविधि हुतज्योतिर्ज्वलज्जन्मना

धुमेनाद्यनमद्भुमेचफरुचा दिक्चक्रवाले तते ।

भ्रायाता नववारिमारादिनमन्मेधावली पादाङ्गे-

त्युन्मादोद्धतचेतसः शिखिगुणा वाचालतामाययुः ॥ १० ॥

तस्मात्सूर्य इवोदयाद्रिशिरसो धातुर्भरुत्वानिव

क्षीरोदादिव तज्जितन्दुकिरणः कान्तप्रमः कौस्तुभः ।

भूतानामुदपद्यत स्थितिकरः रथेष्टं महिम्नः पदं

राजनराजकमण्डलाम्बरशासीः श्रीशानवर्मा नृपः ॥ ११ ॥

लोकानामुपकारिणारिकुमुदव्यालुप्तकान्तिश्रिया
मित्रास्थाम्बुरुहाकरद्युतिकृता भूरिपतापत्विषा ।
येनाच्छादितसत्पथं कलियुगध्वान्तावमग्रे जग-

त्सूर्येणैव समुद्यता कृतमिदं भूयः प्रवृत्तकियम् ॥ १२ ॥

जित्वान्धाधिपतिं सहस्रगणितत्रेधाक्षरद्वारणं
व्यावल्गन्जियुतातिसंख्यतुरगान्महत्त्वा रणे शूलिकान् ।

कृत्वा चायतिमोचितस्थलभुवो गौडान्समुद्राश्रया-

नध्यासिष्ट नतक्षितीशचरणः सिंहासनं यो जिती ॥ १३ ॥

प्रस्थानेषु बलार्णवाभिगमनक्षोमस्फुटद्भूतल-

प्रोद्भूतस्थगितार्कमण्डलरुचा दिग्व्यापिना रेणुना ।

यस्यामूढादिनादिमध्यविरतौ लोकेऽन्धकारीकृते

व्यक्तिं नाडिकयैव यान्ति जघिनो यामास्त्रियामास्त्रिव ॥ १४ ॥

प्रविशती कालिमारुतघाटिता

क्षितिरलक्ष्यरसातलवारिधौ ।

गुणरातैरवबध्य समन्ततः

स्फुटितनौरिव येन बलाद्धृता ॥ १५ ॥

व्याघातव्रणरुद्धिकर्कशभुजा व्याकृष्टशार्ङ्गच्युता-

न्यस्यावाप्य पतत्रिणो रणमखे प्राणानमुबन्धिषः ।

यस्मिन्शासति च क्षितिं क्षितिपतौ जातेव भूयस्त्रयी

तेन ध्वस्तकलिप्रवृत्तितिमिराः श्रीसूर्यवर्माजनि ॥ १६ ॥

यो बालेन्दुसकान्तिं कृत्स्नभुवनप्रेयो दधद्यौवनं

शान्तः शास्त्रविचारणाहितमनाः पारं कलानां गतः ।

लक्ष्मीकीर्तिसरस्वतीप्रभृतयो यं स्पर्धयेवाश्रिता

लोके कामितकामिमावरसिकः कान्ताजनो भूयसा ॥ १७ ॥

सदृत्तेन बलात्कलेरवनतिस्तावत्प्रवृद्धात्मनो

बाणैस्तावदवस्थितं स्मृतिभुवः कान्ताशरीरक्षतौ ।

लक्ष्म्या तावदकाण्डमङ्गजमयं त्यक्तं परापाथ्र्यं

यावन्नाविरकारि यस्य जनताकान्तं वपुर्वेधसा ॥ १८ ॥

लक्ष्म्यः शत्रुमुवः कुचग्रहमयावेशम्रमहोचना

येनाकृष्य भुजेन विस्फुरदसिज्योतिःकलासङ्किना ।

कान्ता मन्माधिनेव कामितविदा गाढं निपीड्योरसा

प्रायेणान्यमनुष्यसंश्रयकृतं भावं परित्याजिता ॥ १९ ॥

तेनानतोन्नतिकृता मृगयागतेन

दृष्टाद्यमन्धकमिदो भवनं विशीर्णम् ।

स्वेच्छासमुन्नतमकारि ललाम भूमेः

क्षेमेश्वरमथितनाम शशाङ्कुशम्रम् ॥ २० ॥

एकादशातिरिक्तेषु षट्सु शातितविद्विषि ।

शतेषु शरदां पत्यौ मुवः श्रीशानवर्मणि ॥ २१ ॥

यस्मिन्कालेऽम्बुवाहा नवगवलरुचः प्रान्तलमेन्द्रचापा-

स्तन्वन्त्याशावितानं स्फुरदुरुतडितः सान्द्रधीरं कणन्तः ।

वाताश्चावान्ति नीपाजवकुसुमचयानम्रमूर्ध्नो धुनाना-

स्तस्मिन्मुक्ताम्बुमेघद्युति मवनमदो निर्मितं शूलपाजेः ॥ २२ ॥

कुमारशान्तेः पुत्रेण गर्गराकट्वासीना ।

नृपानुरागात्पूर्वेयमकारि रविशान्तिना ॥ २३ ॥

उत्कीर्णा मिहिरवर्मणा ।

Valabhi Copperplate Inscription of Dhara-
sena (I) of Gupta-Valabhi Sam 269
(588 A. D.)

स्वस्ति । विजयस्कन्धावाराद्धद्रपत्तनवासकात्प्रसभप्रण चतामित्रा-
णां मैत्रकाणामतुलबलसंपत्नमण्डलामोगसंसक्तसंप्रहारशतलब्धप्रतापः
प्रतापोपनतदानमानार्जवोपार्जितानुरागानुरक्तमौलभृतश्रेणिबलावाप्तराज्य-
श्रीः परममाहेश्वरः श्रीसेनापतिभटार्कः,

तस्य सुतस्तत्पादरजोरुणावनतपावित्रीकृतशिराः शिरोवनतशत्रु-
चूडामणिप्रभाविच्छुरितपादनखपाङ्क्तिदीधितिर्दीनानाथकृपणजनोपजी-
व्यमानविभवः परममाहेश्वरः श्रीसेनापतिधरसेनः,

तस्यानुजस्तत्पादप्रणामप्रशस्ततरविमलमणिर्मन्वादिप्रणीताविधि-
विधानधर्मा धर्मराज इव विनयव्यवस्थापद्धतिरखिलभुवनमण्डलामोगैक-
स्वामिना परमस्वामिना स्वयमुपहितराज्याभिषेको महाविश्राणनावपूत-
राज्यश्रीः परममाहेश्वरो महाराजश्रीद्रोणसिंहः,

सिंह इव तस्यानुजः स्वभुजबलपराक्रमेण परगजघटानीकाना-
भेकविजयी शरणैषिणां शरणमवबोद्धा शास्त्रार्थतत्त्वानां कल्पतरुरिव
सुहृत्प्रणयिनां यथामिलषितकामफलमोगदः परमभागवतो महाराजश्री-
ध्रुवसेनः,

तस्यानुजस्तच्चरणारविन्दप्रणतिप्रविधौताशेषकल्मषः सुविशुद्धस्व-
चरितोदकप्रक्षालिताशेषकालिकलङ्कः प्रसमनिर्जितारातिपक्षप्राथितमहिमा
परमादित्यमक्तः श्रीमहाराजधरपट्टः,

तस्य सुतस्तत्पादसपर्यावासपुण्योदयः शैशवात्प्रभृति खड्गद्वितीय-
बाहुरेव समदपरगजघटास्फोटनप्रकाशितसत्त्वानिकपस्तत्प्रभावप्रणताराति-
चूडारत्नप्रभासंसक्तसव्यपादनखपाङ्क्तिदीधितिः सकलस्मृतिप्रणीतमार्गस-
म्यक्परिपालनप्रजाहृदयरञ्जनादन्वर्थराजशब्दो रूपकान्तिस्थैर्यधैर्यबुद्धि-

लक्ष्म्यां तावदकाण्डमङ्गजमयं त्यक्तं परापाश्रयं

यावन्नाविरकारि यस्य जनताकान्तं वपुर्वेधसा ॥ १८ ॥

लक्ष्म्यः शत्रुमुवः कुचग्रहमयावेशम्रमङ्गोचना

येनाकृष्य मुजेन विस्फुरदासिज्योतिःकलासङ्किना ।

कान्ता मन्मथिनेव कामितविदा गाढं निपीड्योरसा

प्रायेणान्यमनुष्यसंश्रयकृतं भावं परित्याजिता ॥ १९ ॥

तेनानतोन्नतिकृता मृगपागतेन

दृष्टायमन्धकभिदो भवनं विशीर्णम् ।

स्वेच्छासमुन्नतमकारि ललाम भूमेः

क्षेमेश्वरप्राधितनाम शशाङ्कशुभ्रम् ॥ २० ॥

एकादशातिरिक्तेषु पट्सु शातितविद्विषि ।

शतेषु शरदां पत्यो मुवः श्रीशानवर्मणि ॥ २१ ॥

यस्मिन्कालेऽम्बुवाहा नवगवलरुचः प्रान्तलग्नेन्द्रचापा-

स्तन्वन्त्याशावितानं स्फुरदुरुतडितः सान्द्रधीरं कणन्तः ।

वाताश्वावान्ति नीपानवकुसुमचयानम्रमूर्ध्नो धुनाना-

स्तस्मिन्मुकाम्बुपयति भवनमदो निर्मितं शूलपाणेः ॥ २२ ॥

कुमाररान्तेः पुत्रेण गर्गराकटवासीना ।

नृपानुरागात्पूर्वेषमकारि रविशान्तिना ॥ २३ ॥

उत्कीर्णा मिहिरवर्मणा ।

Valabhi Copperplate Inscription of Dhara-
sena (I) of Gupta-Valabhi Sam 269
(588 A. D.)

स्वस्ति। विजयस्कन्धावाराद्भद्रपत्तनवासकात्प्रसभप्रणचतामित्रा-
णां मैत्रकाणामतुलबलसंपत्नमण्डलभोगसंसक्तसंपहारशतलब्धप्रतापः
प्रतापोपनतदानमानार्जवोपार्जितानुरागानुरक्तमौलमृतश्रेणिबलावातराज्य-
श्रीः परममाहेश्वरः श्रीसेनापतिभटार्कः,

तस्य सुतस्तत्पादरजोरुणावनतपावित्रीकृतशिराः शिरोवनतशत्रु-
चूडामणिप्रभाविच्छुरितपादनखपाङ्कदीधितिर्दीनानाथकृपणजनोपजी-
व्यमानविमवः परममाहेश्वरः श्रीसेनापतिधरसेनः,

तस्यानुजस्तत्पादप्रणामप्रशस्ततरविमलमणिर्मन्वादिप्रणीताविधि-
विधानधर्मा धर्मराज इव विनयव्यवस्थापद्धतिरखिलभुवनमण्डलभोगैक-
स्वामिना परमस्वामिना स्वयमुपहितराज्याभिषेको महाविश्राणनावपूत-
राज्यश्रीः परममाहेश्वरो महाराजश्रीद्रोणसिंहः,

सिंह इव तस्यानुजः स्वभुजबलपराक्रमेण परगजघटानीकाना-
मेकविजयी शरणैषिणां शरणमवबोद्धा शास्त्रार्थतत्त्वानां कल्पतरुरिव
सुहृत्प्रणयिनां यथाभिलषितकामफलभोगदः परमभागवतो महाराजश्री-
ध्रुवसेनः,

तस्यानुजस्तच्चरणारविन्दप्रणतिप्रविधौताशेषकल्मषः सुविशुद्धस्व-
चरितोदकप्रक्षालिताशेषकालिकलङ्कः प्रसमनिर्जितारातिपक्षप्राथितमहिमा
परमादित्यमक्तः श्रीमहाराजधरपट्टः,

तस्य सुतस्तत्पादसपर्यावाप्तपुण्योदयः शैशवात्प्रमृति खड्गाद्वितीय-
बाहुरेव समदपरगजघटास्फोटनप्रकाशितसत्त्वानिकपस्तत्प्रभावप्रणताराति-
चूडारत्नप्रभासंसक्तसव्यपादनखपाङ्कदीधितिः सकलस्मृतिप्रणीतमार्गस-
म्यक्परिपालनप्रजाहृदयरञ्जनादन्वर्थराजशब्दो रूपकान्तिस्थैर्यधैर्यगुद्धि-

सम्पाद्भिः स्मरशशाङ्काद्रिराजोदाधेत्रिदशगुरुधनेशानतिशयानः शरणा-
गताभयप्रदानपरतया तृणवदपास्ताशेषस्वकार्यफलः प्रार्थनाधिकार्य-
प्रदानन्दितविद्वत्सुहृत्प्रणयिहृदयः पादचारीव सकलमुवनमण्डलाभोग-
प्रमोदः परममाहेश्वरो महाराज श्रीगुहसेनः,

तस्य सुतस्तत्पादनखमयूखसन्तानविसृतजाह्नवीजलौघमक्षालिता-
शेषकल्मषः प्रणयिशतसहस्रोपजीव्यमानभोगसम्पद्रूपलोभादिवाश्रितः
सरमसमाभिगामिकैर्गुणैः सहजशक्तिशिक्षाविशेषविस्मापिताखिलधनुर्द्धरः
प्रथमनरपतिसमतिमृष्टानामनुपालयिता धर्मदायानामपाकर्ता प्रजोपधात-
कारिणामुपप्लवानां दर्शयिता श्रीसरस्वत्योरेकाधिवासस्य संहताराति-
पक्षलक्ष्मीपरिभोगदक्षविक्रमो विक्रमोपसंप्राप्तविमलपार्थिवश्रीः परममाहि-
श्वरो महासामन्तमहाराजश्रीधरसेनः कुशली सर्वानेव स्वानायुक्तकद्रा-
द्विकमहचरचाटभट [शौलिक] ध्रुवाधिकराणिकविषयपतिराजस्थानीयो-
परिकुमारामात्यहस्त्यश्वारोहादीनन्यांश्च यथासंबध्यमानकान्तमा-
ज्ञापयति ।

अस्तु वस्तुविदितं यथा मया मातापित्रोः पुण्याप्यायनाया-
त्मनश्चेहिकामुष्मिकयथाभिलाषितफलावासये बलभ्यामाचार्यभदन्त-
स्थिरमतिकारितश्रीवप्पपादीयविहारे भगवतां बुद्धानां पुष्पधूपगन्ध-
दीपतैलादिक्रियोत्सर्पणार्थं नानादिगभ्यागतार्थभिक्षुसङ्घस्य च चीवर-
पिण्डपातग्लानभैषजायर्थं विहारस्य च खण्डस्फुटितविशीर्णप्रतिसंस्कर-
णार्थं हस्तवप्राहरण्यां महेश्वरदासेनकयामो धाराखेटस्थल्यां
च देवमद्रिपल्लिकाग्रामः सोद्रङ्गौ सोपरिकरौ सवातभूतप्रत्यायौ स-
धान्यभागभोगहिरण्यादेयौ सोत्पद्यमानविट्किौ सदशापराधौ समस्त-
राजकीयानामहस्तप्रक्षेपणीयौ भूमिछिद्रन्यायेनाचन्द्राकार्णवसारीक्षि-
तिस्थितिपर्वतसमकालीनौ उदकातिसर्गेण देवदायौ निमृष्टौ । यत उच्य-
तया देवविहारस्थित्या भुञ्जतः कृपतः कर्पयतः प्रतिदिशतो वा न
कैश्चिद्व्याघाते वर्तितव्यौ । आगामिभद्रनृपतिभिरस्मद्वंशजेरन्यैर्वानित्या-

न्यैश्वर्याण्यस्थिरं मानुष्यं सामान्यं च भूमिदानफलमवगच्छद्भिरयमस्म-
द्वायोऽनुमन्तव्यः परिपालयितव्यश्च । यश्चैनमाच्छिद्यादाच्छिद्यमानं वानु-
मोदेत स पञ्चभिर्महापातकैस्सोपपातकैः संयुक्तः स्यादित्युक्तं च भगवता
वेदव्यासेन व्यासेन ।

पष्टिं वर्षसहस्राणि स्वर्गे मोदति भूमिदः ।
आच्छेत्ता चानुमन्ता च तान्येव नरके वसेत् ॥ १ ॥
बहुभिर्वसुधा मुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।
यस्य यस्य यदा भूमिस्तस्य तस्य तदा फलम् ॥ २ ॥
अनोदकेष्वरण्येषु शुष्ककोटरवासिनः ।
कृष्णसर्पा हि जायन्ते धर्मदायापहारकाः ॥ ३ ॥
स्वदत्तां परदत्ता वा यो हरेत वसुन्धरां ।
गवां शतसहस्रस्य हन्तुः प्राप्नोति किल्बिषम् ॥ ४ ॥
यानीह दारिद्र्यभयान्नरेन्द्रे-
धनानि धर्मायतनीकृतानि ।
निर्मात्यवान्तप्रतिमानि तानि
को नाम साधुः पुनरावर्दीत ॥ ५ ॥
लक्ष्मीनिकेतं यदपाश्रयेण
प्राप्तो नु कोऽभिमतं नृपार्थ ।
तान्येव पुण्यानि विवर्धयेथा
न हापनीयो ह्युपकारिपक्षः ॥ ६ ॥

स्वहस्तो मम महाराजश्रीधरसेनस्य । दूतकः सामन्तशीलादित्यः ।
लिखितं सन्धिविग्रहाधिकरणाधिकृतादिविरपतिस्कन्दभटेन । सं. २६९
षेत्र ब. २ ।

Camboja Stone Inscription of Bhavavarman

Not dated (of about 600 A. D.)

जितमिन्दुवतंसेन मूर्ध्ना गङ्गां बभार यः ।

उमाभ्रमङ्गजिह्वोर्मि मालामालु (?) मिवामलाम् ॥ १ ॥

राजा श्रीभववर्मेति पतिरासीन्महीभृताम् ।

अप्रधृष्यमहासत्त्वस्तुङ्गो मेरुरिवापरः ॥ २ ॥

सोमान्वये प्रसूतस्य सोमस्येव पयोनिधौ ।

केचापि यस्य तेजस्तु जाज्वलीति सदाहवे ॥ ३ ॥

अन्तः समुत्पा दुर्ग्राह्या मूर्त्यमावादतीन्द्रियाः ।

यदा षडरयो येन जिता बाह्येषु का कथा ॥ ४ ॥

नित्यदानपयःसिक्तकरानेव मतङ्गजान् ।

आत्मानुकारादिव यः समराय समग्रहीत् ॥ ५ ॥

शरत्कालाभियात्तस्य परानावृततेजसः ।

द्विपामसह्यो यस्यैव प्रतापो न रवेरपि ॥ ६ ॥

यस्य सेनारजो धूतमुज्झितालंकृतिष्वपि ।

रिपुस्त्रीगण्डदेशेषु चूर्णभावमुपागतम् ॥ ७ ॥

रिपोरिव मनः शुष्कं नगरीपरिखाजलम् ।

यस्य योधैमरापीतमासद्रै रतिना (?) सह ॥ ८ ॥

परीतायामपि पुरि ज्वलता यस्य तेजसा ।

पुनरुक्त इवारोपः प्राकारे जातवेदसः ॥ ९ ॥

जित्वा पर्वतभूपालांस्तनोति सकुला भुवः ।

बन्दिभिः सगुणानीशै (?) र्यशोभिरिव यो दिशः ॥ १० ॥

येनेयद्वैरवंशयानां मयदालङ्घनं कृतम् ।

यदेषामवधिर्भूमेरतिक्रान्ता पराक्रमैः ॥ ११ ॥

शक्त्यापि पूर्वं विजिता भूमिस्त्रुधिमेखला ।

प्रभुत्वे क्षमया येन सैव पश्चादजीयत ॥ १२ ॥

यस्याकृष्टाः प्रभावेण परे युध्यजिता अपि ।

राजश्रियमुपादाय नमन्ति चरणाम्बुजे ॥ १३ ॥

परेणाक्रान्तपूर्वेयमखिलेति विचिन्तया ।

अजित्वाम्भोधिपर्यन्तामवर्णिं यो न शाम्यति ॥ १४ ॥

अवाप्य षोडश कलाः शशाङ्को याति पूर्णताम् ।

असंख्या अपि यो लब्ध्वा न पर्यस्तः कदाचन ॥ १५ ॥

नास्ति सर्वगुणः कश्चिदिति वाक्यं महाधियाम् ।

येनासीद्विकृतामिदं (?) स्वेनापि वचसा विना ॥ १६ ॥

तस्य राजाधिराजस्य नवेन्दुरिव यः सुतः ।

गुणकान्त्यादिभिर्योगादुन्नेत्रयति यः प्रजाः ॥ १७ ॥

रागं दधाति भूपानां - रतमरीचयः ।

यस्य ॥ १८ ॥

सैवं पदं गते राज्ञि दृष्ट्वा यमुदितं प्रजाः ।

मुञ्चन्ति युगपद्वाष्पं शोकानन्दसमुद्भवम् ॥ १९ ॥

..... ।

..... ॥ २० ॥

नवे वयसि वृत्तस्य यस्य राज्यमरोद्यतम् ।

चित्रायते कुमारस्य सैनान्त्र्यं मरुतामिव ॥ २१ ॥

उपधाशुद्धिमान्भृत्यस्तयोरवनिपालयोः ।

..... ॥ २२ ॥

..... ।

..... ॥ २३ ॥

हैमौ करङ्क कलशावित्यादिश्रियमुत्तमाम् ।

यो लब्धवान्प्रसादेन स्वामिनोरुमयोरपि ॥ २४ ॥

न किञ्चित्स्वाम्यसंमुक्तमाप्नोत्येन कदाचन ।
 भोजनं वसनं — — आनायामरणानि वा ॥ २५ ॥
 प्राणिरसारलघुभिः पितृविण्डविवर्धितः ।
 स्वामिनोऽर्थं गुरुस्थेयं क्रेतुमैहत यो यमम् (?) ॥ २६ ॥
 लक्ष्म्या गाढोपगूढोऽपि पूर्वाभ्यासबलेन यः ।
 मुनीनां चरितं धत्ते क्षमाशमपरायणः ॥ २७ ॥
 सुप्रकाशितशौर्यस्य सङ्ग्रामत्यागयोरपि ।
 भीरुत्वं यस्य विख्यातमकीर्तित्विजिनादपि ॥ २८ ॥
 प्रीणयन्नुद्य ०० — रुचं कुर्वन्दिवापपि ।
 पक्षद्वयं यो मित्रत्वमनयद्रुणसंपदा ॥ २९ ॥
 कलिना बलिना धर्मो भग्नैकचरणोऽपि यम् ।
 महस्तम्भमिवात्मन्य चतुष्पादिव सुस्थितः ॥ ३० ॥
 अशाश्वतीत्यनादृत्य तनुश्रियमिवात्मनः ।
 यशःपुण्यमयमेव यः स्थिरां बद्धमन्यत ॥ ३१ ॥
 इदमग्रपुराधीशः सुभक्त्या लिङ्गमैश्वरम् ।
 प्रतिष्ठापितवानत्र श्रीमद्वैश्वरसंज्ञकम् ॥ ३२ ॥
 दासगोक्षेत्रहेमादिदेयद्रव्यमशेषतः ।
 प्रमाणमिह ते सन्तु यतयो देवयाजकाः ॥ ३३ ॥
 बान्धवा यजमानस्य पुत्राः संबन्धिनोऽपि च ।
 देवस्त्वं नोपमुञ्जीरन् प्रमाणि (?) मवान्ति च ॥ ३४ ॥
 यदत्तमस्मै देवाय यजमानेन भाकितः ।
 ये नरा हर्तुमिच्छन्ति ते यान्तु नरकं चिरम् ॥ ३५ ॥

**Bānskherā Copperplate Inscription of Harsha.
of Harsha Samvat 22. (628 A. D.).**

ओं स्वस्ति । महानौहस्त्यश्वजयस्कन्धावाराच्छ्रीवर्धमानकोट्यां
महाराजश्रीनरवर्धनस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीवज्रिणीदेव्या-
मुत्पन्नः परमादित्यभक्तो महाराजश्रीराज्यवर्धनस्तस्य पुत्रस्तत्पादानु-
ध्यातः श्रीमदप्सररोदेव्यामुत्पन्नः परमादित्यभक्तो महाराजश्रीमदा-
दित्यवर्धनस्तस्य पुत्रस्तत्पादानुध्यातः श्रीमहासेनगुप्तादेव्यामुत्पन्न-
श्वत्सुसमुद्रातिक्रान्तकीर्तिः प्रतापानुरागोपनतान्यराजो वर्णाश्रमव्यव-
स्थापनप्रवृत्तचक्रं एकचक्ररथ इव प्रजानामार्तिहरः परमादित्यभक्तः
परमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीप्रभाकरवर्धनस्तस्य पुत्रस्तत्पादानु-
ध्यातः स्मितयशःप्रतानविच्छुरितसकलभुवनमण्डलः परिगृहीतधनदं-
रुणेन्द्रप्रभृतिलोकपालतेजाः सत्पथोपार्जितानेकद्रविणभूमिप्रदानसंप्रीणि-
तार्थिहृदयोतिशायितपूर्वराजचरितो देव्याममलयशोमत्यां श्रीयशोमत्यां-
मुत्पन्नः परमसौगतः सुगत इव परहितैकरतः परमभट्टारकमहाराजा-
धिराजश्रीराज्यवर्धनः ।

राजानो युधि दुष्टवाजिन इव श्रीदेवगुप्तादयः

कृत्वा येन कशाप्रहारविमुखाः सर्वे समं संयताः ।

उत्त्वाय द्विपतो विजित्य वसुधां कृत्वा प्रजानां प्रियं

प्राणानुज्झितवानरातिमवने सत्यानुरोधेन यः ॥ १ ॥

तस्यानुजस्तत्पादानुध्यातः परममोहेश्वरो महेश्वर इव सर्वस-
त्वानुकम्पी परमभट्टारकमहाराजाधिराजश्रीहर्षः अहिच्छत्राभुक्ता-
वङ्गदीयवैषयिकपश्चिमपथकसम्बद्धमर्कटसागरे समुपगतान्महासामन्त-
महाराजदौस्तापसाधनिकप्रमातारराजस्थानीयकुमारामात्योपरिकविपय-
पतिमटचाटसेवकादीन्प्रतिवासिजानपदांश्च समाज्ञापयति—

विदितमस्तु यथायमुपरिलिखितग्रामः स्वसीमापर्यन्तः सोद्रङ्गः

सर्वराजकुलमाव्यप्रत्यायसमेतः सर्वपरिहृतपरिहारो विपयादुद्धृतपिण्डः

पुत्रपौत्रानुगश्वन्द्रार्कक्षितिसमकालीनो भूमिच्छिद्रन्यायेन मया पितुः
 परममद्वारकमहाराजाधिराजश्रीप्रभाकरवर्धनदेवस्य मातुर्भट्टारिका-
 महोदेवाराज्ञीश्रीयशोमतीदेव्या ज्येष्ठभ्रातृपरमभट्टारकमहाराजाधिरा-
 जश्रीराज्यवर्धनदेवपादानं च पुण्ययशोभिवृद्धये मरद्वाजसमोत्रबहुच-
 च्छन्दोगसब्रह्मचारिभट्टवालचन्द्रमद्रस्वामिभ्यां प्रतिग्रहधर्मेणाग्रहारत्वेन
 प्रतिपादितो विदित्वा भवद्भिः समनुमन्तव्यः प्रतिवासिजानपदैरप्याज्ञा-
 श्रवणविधेयैर्भूत्वा यथासमुचिततुल्यभेयभागभोगकरहिरण्यादिप्रत्याया
 एतयोरेवोपनेयाः सेवोपस्थानं च करणीयमित्यपि च ।

अस्मत्कुलक्रममुदारमुदाहरद्भि-

रन्यैश्च दानमिदमभ्यनुमोदनीयम् ।

लक्ष्म्यास्तडित्सलिलबुद्बुदचञ्चलायां

दानं फलं परयशःपरिपालनं च ॥ १ ॥

कर्मणा मनसा वाचा कर्तव्यं प्राणिमिहितम् ।

हर्षेणैतत्समाख्यातं धर्मार्जनमनुत्तमम् ॥ २ ॥

दूतकोऽत्र महाममात्तारमहासामन्तश्रीस्कन्दगुप्तः । महाक्षपटला-
 धिकरणाधिकृतमहासामन्तमहाराजमानुसमादेशादुत्कीर्णमीश्वरेणेदमिति
 । संवत् २० २ कार्तिक वदि १ । स्वहस्तो मम महाराजाधिराजश्री-
 हर्षस्य ।

Aihole Stone Inscription of Pulikes'i II
of S'aka yr. 556 and Bharata war
yr. 3735 (634 A. D.)

जयति भगवाञ्जिनेन्द्रो वीतजरामरणजन्मनो यस्य ।
ज्ञानसमुद्रान्तर्गतमादिलं जगदन्तर्गमिव ॥ १ ॥
तदनु चिरमपरिमेयश्चलुक्क्यकुलविपुलजलानिधिर्जयति ।
पृथिवीमौलिललाम्नां यः प्रभवः पुरुपरत्नानाम् ॥ २ ॥
शूरे विदुषि च विभजन्दानं मानं च युगपदेकत्र ।
आविहितयाथासंख्यो जयति च सत्याश्रयः सुचिरम् ॥ ३ ॥
पृथिवीवल्लभशब्दो येषामन्वर्थतां चिरं यातः ।
तद्वंशेषु जिगीषुषु तेषु बहुष्वप्यतीतेषु ॥ ४ ॥
नानाहेतिशताभिघातपतितभ्रान्ताश्वपत्तिद्विषे
नृत्यद्भीमकबन्धखट्वाकिरणज्वालासहस्रे रणे ।
लक्ष्मीमौलितचापलापि च कृता शौर्येण येनात्मसा-
द्राजासीज्जयसिंहवल्लभ इति ख्यातश्चलुक्क्यानवयः ॥ ५ ॥
तदात्मजोऽभूद्रणरागनामा
दिव्यानुभावो जगदेकनाथः ।
अमानुषत्वं किल यस्य लोकः
सुप्तस्य जानाति वपुःप्रकर्षात् ॥ ६ ॥
तस्याभवत्तनूजः पोलेकेशी यः श्रितेन्दुकान्तिरपि ।
श्रीवल्लभोप्ययासीद्वातापिपुरीवधूवरताम् ॥ ७ ॥
यत्त्रिवर्गपदवीमलं क्षितौ
नानुगन्तुमधुनापि राजकम् ।
भूश्च येन हयमेधयाजिना
प्रापितावभृथमज्जनं वमौ ॥ ८ ॥

नळमौर्यकदम्बकालरात्रि-

स्तनयस्तस्य बभूव कीर्तिवर्मा ।

परदारनिवृत्तचित्तवृत्ते-

रपि धीर्यस्य रिपुश्रियानुकृष्टा ॥ ९ ॥

रणपराक्रमलब्धजयाश्रिया

सपदि येन विरुणमशेषतः ।

नृपतिगन्धगजेन महौजसा

पृथुकदम्बकदम्बकदम्बकम् ॥ १० ॥

तस्मिन्सुरेश्वरविभूतिगताभिलाषे

राजामवत्तदनुजः किल मङ्गलेशः ।

यः पूर्वपश्चिमसमुद्रतटोपिताश्व-

सेनारजः षट् विनिर्मितदिग्वितानः ॥ ११ ॥

स्फुरन्मयूखैरसिदीपिकाशतै-

व्युद्गस्य मातङ्गतामिस्रसञ्चयम् ।

अवाप्तवान्यो रणरङ्गमन्दिरे

कटच्छुरिश्रीललनपरिग्रहम् ॥ १२ ॥

पुनरपिच जिघृक्षोस्सैन्यमाक्रान्तसालं

रुचिरबहुपतार्क रेवतीद्वीपमाशु ।

सपदि महदुदन्वत्तोयसंक्रान्तचिम्बं

वरुणबलमिबामूदागतं यस्य बाचा ॥ १३ ॥

तस्याग्रजस्य तनये नरूपानभावे

स्वतनयगतराज्यारम्भयत्नेन सार्द्धं

निजमतनु च राज्यं जीवितं चोज्झति स्म ॥ १५ ॥

तावत्तच्छत्रमङ्गे जगदाखिलमरात्यन्धकारोपरुद्धं

यस्यासह्यप्रतापद्युतिततिभिरिवाक्रान्तमासीत्प्रभातम् ।

नृत्यद्विद्युत्पताकैः पञ्चविनि मरुति क्षुण्णपर्यन्तमागै-

र्गर्जद्भिर्वारिवाहैरलिकुलमालिनं व्योम यातं कदा वा ॥ १६ ॥

लब्ध्वा कालं भुवम्पगते जेतुमाप्पायिकाख्ये

गोविन्दे च द्विरदनिकरैरुत्तरां भैमरथ्याः ।

यस्यानीकैर्युधि भयरसज्ञत्वमेकः प्रयात-

स्तत्रावाप्तं फलमुपकृतस्यापरेणापि सद्यः ॥ १७ ॥

वरदातुङ्गरङ्गतरङ्गविलसद्भ्रंसावलीमेखलां

वनवासीभवमृदतःसुरपुरप्रस्पर्धिनीं सम्पदा ।

महता यस्य बलार्णवेन परितःसञ्छादितोर्वीतलं

स्थलदुर्गं जलदुर्गतामिव गतं तत्तत्क्षणे पश्यताम् ॥ १८ ॥

गङ्गालुपेन्द्रा व्यसनानि सप्त

हित्वा पुरोपार्जितसम्पदोऽपि ।

यस्थानुभावोपनताः सदास-

न्नासन्नसेवामृतपानशौण्डाः ॥ १९ ॥

कोङ्कणेषु यदादिष्टचण्डदण्डान्बुवीचिमिः ।

उदस्तास्तरसा मौयंपल्वलान्समृद्धयः ॥ २० ॥

अपरजलधेर्लक्ष्मीं यस्मिन्पुरीं पुरमित्प्रभे

मदगजघटाकारैर्नानां शतैरवमृद्नति ।

जलद्वपटलानीकाकीर्णन्नवोत्पलमेचकं

जलनिधिरिव व्योम व्योमः समोऽभवदम्बुधिः ॥ २१ ॥

प्रतापोपनता यस्य लाटमालवगुर्जराः ।

दण्डोपनतसामन्तचर्याचार्या इवामवन् ॥ २२ ॥

नलमौर्यकदम्बकालरात्रि-

स्तनयस्तस्य बभूव कीर्तिचर्मा ।

परदारनिवृत्तचित्तवृत्ते-

रापि धीर्यस्य रिपुश्रियानुकुटा ॥ ९ ॥

रणपराक्रमलब्धजयाश्रिया

सपदि येन विरुणमशेषतः ।

नृपातिगन्धगजेन महौजसा

पृथुकदम्बकदम्बकदम्बकम् ॥ १० ॥

तस्मिन्सुरेश्वरविभूतिगताभिलाषे

राजामवत्तदनुजः किल मङ्गलेशः ।

यः पूर्वपश्चिमसमुद्रतटोपिताश्व-

सेनारजःपटविनिर्मितदिग्वितानः ॥ ११ ॥

स्फुरन्मयूखैरासिदीपिकाशतै-

व्युदस्य मातङ्गतमिस्रसञ्जयम् ।

अवाप्तवान्यो रणरङ्गमन्दिरे

कटच्छुरिश्रीललनापरिग्रहम् ॥ १२ ॥

पुनरपिच जिघृक्षोस्सैन्यमाक्रान्तसालं

रुचिरबहुपताकं रेवतीद्वीपमाशु ।

सपदि महदुद्वन्वतोयसंक्रान्तादिम्बं

वरुणबलमिवाभूदागतं यस्य वाचा ॥ १३ ॥

तस्याग्रजस्य तनये नहुषानुभावे

लक्ष्म्या किलामिलपिते पुलिकोशिनान्नि ।

सासूयमात्मानि भवन्तमतः पितृव्यं

ज्ञात्वापरुद्धचरितव्यवसायबुद्धौ ॥ १४ ॥

स यदुपचितमन्त्रोत्साहशक्तिप्रयोग-

क्षपितबलविशेषो मद्गलेराः समन्तात् ।

स्वतनयगतराज्यारम्भयत्नेन सार्द्धं

निजमतनु च राज्यं जीवितं चोज्झति स्म ॥ १५ ॥

तावत्तच्छत्रमङ्गे जगदाखिलमरात्यन्धकारोपरुद्धं

यस्यासह्यप्रतापयुतिततिभिरिवाक्रान्तमासीत्प्रभातम् ।

नृत्यद्विद्युत्पताकैः प्रजविनि मरुति क्षुण्णपर्यन्तभागै-

र्गजर्ज्रिर्वाहिवाहैरलिकुलमालिनं व्योम यातं कदा वा ॥ १६ ॥

लब्ध्वा कालं भुवमुपगते जेतुमाप्पायिकाख्ये

गोविन्दे च द्विरदनिकरैरुत्तरां भैरवस्थाः ।

यस्यानीकैर्युधि भयरसज्ञत्वमेकः प्रयात-

स्तत्रावाप्तं फलमुपकृतस्यापरेणापि सद्यः ॥ १७ ॥

वरदातुङ्गरङ्गतारङ्गविलसदध्वंसावलीमेखलां

वनवासीमवमृद्गतः सुरपुरप्रस्पर्धिनीं सम्पदा ।

महता यस्य बलार्णवेन परितः सञ्छादितोर्वीतलं

स्थलदुर्गं जलदुर्गतामिव गतं तत्तत्क्षणे पश्यताम् ॥ १८ ॥

गङ्गाालुपेन्द्रा व्यसनानि सप्त

हित्वा पुरोपार्जितसम्पदोऽपि ।

यस्यानुभावोपनताः सदास-

न्नासन्नसेवामृतपानशौण्डाः ॥ १९ ॥

कोङ्कणेषु यदादिष्टचण्डदण्डाम्बुवीचिभिः ।

उदस्तास्तरसा मौयिपल्वलाम्बुसमृद्धयः ॥ २० ॥

अपरजलधेलक्ष्मीं यस्मिन्पुरी पुरमित्प्रभे

मदगजघटाकारैर्नोवां शतैरवमृद्गति ।

जलदंपटलानीकाकीर्णन्नवोत्पलमेचकं

जलनिधिरिव व्योम व्योमः समोऽभवदम्बुधिः ॥ २१ ॥

प्रतापोपनता यस्य लाटमालवगुर्जराः ।

दण्डोपनतसामन्तचर्याचार्या इवामवन् ॥ २२ ॥

अपारीमिताविभूतिस्कीतसामन्तसेना-

मुकुटमणिमयूखाक्रान्तपादाराविन्दः ।

युधि पतितगजेन्द्रानीकभीमत्सभूतो

मयाविगलितहर्षो येन चाकारि हर्षः ॥ २३ ॥

भुवमुरुभिरनीकैः शासतो यस्य रेवा-

त्रिविधपुलिनशोभावन्धविन्ध्योपकण्ठः ।

अधिकतरमराजत्स्वेन तेजोमहिम्ना

शिखरिभिरिभवज्यो वर्मणा स्पृष्टयेव ॥ २४ ॥

विधिवदुपाचिताभिः शक्तिभिः शक्रकल्प-

स्तिमृभिरपि गुणैषैः स्वैश्च माहाकुलाद्यैः ।

अगमदधिपतित्वं यो महाराष्ट्रकाणां

नवनवतिसहस्रग्रामभाजां त्रयाणाम् ॥ २५ ॥

गृहिणां स्वगुणैस्त्रिवर्गितुङ्गा

विहितान्यक्षितिपालमानमङ्गाः ।

अभवन्नुपजातभीतिलिङ्गा

यदनीकेन सकोसलाः कलिङ्गाः ॥ २६ ॥

पिष्टं पिष्टपुरं येन जातं दुर्गमदुर्गमम् ।

चित्रं यस्य कलेर्वृत्तं जातं दुर्गमदुर्गमम् ॥ २७ ॥

सन्नद्धवारणघटास्थगितान्तरालं

नानायुधक्षतनरक्षतजाङ्गरागम् ।

आसीज्जलं यदवमर्दितमभ्रगर्भं

कौनालमम्बरामिबोर्जितसान्व्यरागम् ॥ २८ ॥

उद्धूतामलचामरध्वजरातच्छत्रान्धकारैर्वलैः

शौर्योत्साहरसोद्धतारिमथनैर्मौलादिभिः पङ्क्तिभिः ।

आक्रान्तात्मबलोज्जतिं बलरजःसञ्चक्रकाञ्चीपुर-

प्रक्रान्तरान्तरितप्रतापमकरोयः पल्लवानां पतिम् ॥ २९ ॥

कावेरी द्रुतशफरीविलोलनेत्रा

चोलानां सपदि जयोद्यतस्य यस्य ।

प्रश्नोत्तन्मदगजसेतुरुद्धनीरा

सस्पर्शं परिहरति स्म रत्नराशेः ॥ ३० ॥

चोलकेरलपाण्ड्यानां योऽभूत्तत्र महर्द्धये ।

पल्लवानीकनीहारतुहिनेतरदीधिति ॥ ३१ ॥

उत्साहप्रभुमन्त्रशाक्तिसहिते यस्मिन्समस्ता दिशो

जित्वा भूमिपतीन्विमृज्य महितानाराध्य देवद्विजान् ।

बातापीं नगरीं प्रविश्य नगरीमेकामिवोर्वीमिमा

चञ्चर्त्तारधिनीलनीरपरिखा सत्याश्रये शासति ॥ ३२ ॥

त्रिशात्सु त्रिसहस्रेषु भारतादाहवादित ।

सप्ताब्दशतयुक्तेषु गतेष्वब्देषु पञ्चसु ॥ ३३ ॥

पञ्चाशत्सु कलौ काले षट्सु पञ्चशतासु च ।

समासु समतीतासु शकानामपि भूमुजाम् ॥ ३४ ॥

तस्याम्बुधित्रयनिवारितरासनस्य

सत्याश्रयस्य परमाप्तवता प्रसादम् ।

शैल जिनेन्द्रमवन मवन माहिम्ना

निर्मापित मतिमता रविकीर्तिर्नेदम् ॥ ३५ ॥

प्रशस्तेर्वसतेश्चास्या जिनस्य त्रिजगद्गुरोः ।

कर्ता कारयिता चापि रविकीर्तिः कृती स्वयम् ॥ ३६ ॥

येनायोजि नवेश्मास्थिरमर्थविधौ विवेकिना जिनवेश्म ।

स विजयता रविकीर्तिः कविताश्रित-

कालिदासभारविकीर्तिः ॥ ३७ ॥

Udaipur Stone Inscription of Aparājita
of V. S 718 (661 A D.)

स्पृष्टा वक्षसि लीलया कररुहैः काचित्कचाकर्पणा-

दन्या कामपरेण पादपतनैः कण्ठग्रहेणापरा ।

धन्यास्ता भुवने सुरेन्द्रतनवो याः प्रापिता निर्वृतिं

स्मृत्वेत्थं स्पृहयन्ति गोपवनिता यस्मै स पायाद्दरिः ॥ १ ॥

लक्ष्मीलीलोपधानं प्रलयजलनिधिस्थायिनो गण्डशैला

दर्पोद्वृत्तासुरेन्द्रद्रुमगहनवनच्छेददक्षाः कुठाराः ।

संसारापारवारिप्रसररयसमुत्तारणे बद्धकक्ष्या

दोर्दण्डाः पान्तु शौरोस्त्रिभुवनभवनोत्तम्मनस्तम्भमूलाः ॥ २ ॥

राजा श्री गुहिलान्वयामलपयोराशौ स्फुरद्दीधिति-

ध्वस्तध्वान्तसमूहदुष्टकलव्यालावलेपान्तकृत् ।

श्रीमानित्यपराजितः क्षितिभृतामभ्यर्चितो मूर्द्धभि-

र्वृत्तस्वच्छतयैव कौस्तुभमणिर्जातो जगद्भूषणम् ॥ ३ ॥

शिवात्मजोऽखण्डितशक्तिसंघ-

क्षुर्यः समाक्रान्तभुजङ्गशत्रुः ।

तेनेन्द्रवत्स्कन्द इव प्रणेता

वृतो महाराजवराहसिंहः ॥ ४ ॥

जनगृहीतमपि क्षयवर्जितं

धवलमन्यनुरजितमूतलम् ।

स्थिरमपि प्रविकासि दिशो दश

भ्रमति यस्य यशो गुणवेष्टितम् ॥ ५ ॥

तस्य नाम दधती यशोमती

गेहिनी प्रणयिनी यशोमती ।

चित्तमुत्पथगतं निरुन्धती

सा बभूव विनयादरुन्धती ॥ ६ ॥

श्रीर्बन्धकी स्थाणुरता च गौरी

वैधव्यदुःखोपहता रतिश्च ।

बाला त्रिलोक्यामतुलोपमाना

समिन्तिनीनां धुरि सैव जाता ॥ ७ ॥

विलोक्यासौ लक्ष्मीं स्वनयननिमेषप्रतिसमां

वयोवित्तं रङ्गत्तनुतरतरङ्गाङ्गतलम् ।

तरन्तंसाराब्धिं विषमविषयग्राहकलिलं

स्थिरं पोताकारं भवनमकरोत्कैटभरिपोः ॥ ८ ॥

सूचीर्विस्फोटयन्तः स्फुटितपुटरजोधूसराः केतकीना-

माधुन्वन्तः कलापान्मदकलवज्जसां नृत्यतां बर्हिणानाम् ।

मेघालीर्विक्षिपन्तः सलिलकणमृतो वायवः प्रावृषेण्या ।

वान्त्युच्चैर्ध्वजं तस्मिन्पुरनरकरिपोर्मन्दिरं संनिविष्टम् ॥ ९ ॥

यावद्भानोः खराग्रवणितजलमुचस्तुङ्गरङ्गास्तुरङ्गा

यावत्कामन्ति पृथ्वीतलमतुलजला नो समुद्राः समुद्राः ।

यावन्मेरोर्नभेरुग्रसवसुरभयो भान्ति भागाः शुभागाः

शौरेर्धामास्तु तावत्कृतनियमनमद्विप्रसिद्धं प्रसिद्धम् ॥ १० ॥

दामोदरस्य पौत्रेण सूनुना ब्रह्मचारिणः ।

नाम्ना दामोदरेणैव कृता काव्यविडम्बना ॥ ११ ॥

बालेनाजितपौत्रेण स्फुटा वत्सस्य सूनुना ।

यशोर्मटेन पूर्वैयमुत्कीर्णां विकटाक्षरा ॥ १२ ॥

संवत्सररशतेषु सप्तस्वप्नदशाधिकेषु ।

मार्गशीर्षिशुद्धपञ्चम्यां प्रतिष्ठा वासुदेवस्य ॥ १३ ॥

नमः पुरुषोत्तमाय ।

Aphsad Stone Inscription of Adityasena
Not dated (of about the last quarter of the 7th,
cent. A. D.),

आसीदन्तिसहस्रगाढकटको विद्याधराध्यासितः

सद्वंशः स्थिर उन्नतो गिरिरिव श्रीकृष्णगुप्तो नृपः ।

द्वारातिमदान्धवारणघटाकुम्भस्थलीः कुन्दता

यस्यासंख्यरिपुप्रतापजयिना दोष्णा मृगेन्द्रायितम् ॥ १ ॥

सकलः कलङ्करहितः क्षततिमिरस्तोयधेः शशाङ्क इव ।

तस्मादुदपादि सुतो देवः श्रीहर्षगुप्त इति ॥ २ ॥

यो योग्याकालहेलावनतदृढधनुर्भामिबाणौघपाती

भूतैः स्वस्वामिलक्ष्मीवसातिविमुखितैरीक्षितः सासुपातम् ।

घोराणामाहवानां लिखितमिव जयं श्लाघ्यमाविर्दधानो.

वक्षस्पृष्टामरास्त्रवणकठिनकिणग्रन्थिलेखाच्छलेन ॥ ३ ॥

श्रीजीवितगुप्तोऽभूत्क्षितीशचूडामणिः सुतस्तस्य ।

यो दृप्तवैरिनारीमुखनलिनवनैकाशिशिरकरः ॥ ४ ॥

मुक्तामुक्कपयःप्रवाहशिशिरासूचुङ्गतालीवन-

ब्राम्यद्वन्तिकंरावलूनकदलीकाण्डासु बेलास्वपि ।

श्च्योतत्स्फारतुषारनिर्झरपयःशीतेऽपि शैले स्थिता-

न्यस्थोच्चैर्द्विपतो मुमोच न महाघोरः प्रतापज्वरः ॥ ५ ॥

यस्यातिमानुषं कर्म दृश्यते विस्मयाज्जनौघेन ।

अद्यापि कोशवर्धनतटात्प्लुतं पवनजस्येद ॥ ६ ॥

प्रख्यातशक्तिमाजिषु पुरःसरं श्रीकुमारगुप्तमिति ।

अजनयदनेकं म नृपो हर इव शिखिवाहनं तनयम् ॥ ७ ॥

उत्सर्पद्वातहेलाचलितफदलिकावीचिमालावितानः

प्रोद्यद्बुलीजलौघममितगुरुमहामत्तमातङ्गशैलः ।

भीमः श्रीशानवर्माक्षितिपतिशाशिनः सैन्यदुग्धोदसिन्धु-

लक्ष्मीसंप्राप्तिहेतुः सपदि विमथितो मन्दरीमूय येन ॥ ८ ॥

शौर्यसत्यव्रतधरो यः प्रयागगतो धने ।

अम्भसीव करीषामौ मग्नः स पुष्पपूजितः ॥ ९ ॥

श्रीदामोदरगुप्तोऽभूत्तनयस्तस्य भूपतेः ।

येन दामोदरेणैव दैत्या इव हता द्विषः ॥ १० ॥

यो मौखरेः समितिषूद्धतहूणसैन्या

वल्गत्पटा विघटयन्नरुवारणानाम् ।

सम्मूर्च्छितः सुरवधूर्वरयन्ममेति

* तत्पाणिपङ्कजसुखस्पर्शाद्विबुद्धः ॥ ११ ॥

गुणवद्विजकन्यानां नानालङ्कारयौवनवतीनाम् ।

परिणायितवान्स नृपः शतं निसृष्टाग्रहाराणाम् ॥ १२ ॥

श्रीमहासेनगुप्तोऽमूत्तस्माद्वीराग्रणीः सुतः ।

सर्ववीरसमाजेषु लेभे यो धुरि वीरताम् ॥ १३ ॥

श्रीमत्सुस्थितवर्मयुद्धविजयश्लाघापदाङ्कं मुहु-

र्यस्याद्यापि विबुद्धकुन्दकुमुदक्षुण्णाच्छहारत्तम् ।

लौहित्यस्य तटेपु शीतलतलेपूत्कुलनागद्रुम-

च्छायासुप्तविबुद्धसिद्धमिधुनैः स्फीतं यशो गीयते ॥ १४ ॥

वसुदेवादिव तस्माच्छ्रीसेवनशो(?) भितचरणयुगः ।

श्रीमाधवगुप्तोऽमून्माधव इव विक्रमैकरसः ॥ १५ ॥

— — — ५ ५ नुस्मृतो धुरि रणे श्लाघावतामग्रणीः

सौजन्यस्य निधानमर्थनिचयत्यागोद्धुराणां व(?)रः ।

लक्ष्मीसत्यसरस्वतीकुलगृहं धर्मस्य सेतुर्दृढः

पूज्यो (?) नास्ति स भूतले ५ ५ ५ — — ५ — सद्गुणैः ॥ १६

चक्रं पाणितलेन सोऽप्युदवहत्तस्यापि शार्ङ्गं धनु-

र्नाशायासुहृदां सुखाय सुहृदां तस्याप्यसिर्नन्दकः ।

प्राप्ते विद्विपतां वधे प्रतिहत्-तेनाप- - - -

- - - - - न्याः प्रणेमुर्जनाः ॥ १७ ॥

आजौ मया विनिहता बलिनो द्विषन्तः

कृत्यं न मेऽस्त्यपरमित्यवधार्य वीरः ।

श्रीहर्षदेवनिजसङ्गमवाञ्छया च

- - - - - ॥ १८ ॥

श्रीमान्वभूव दलितारिकरीन्द्रकुम्भ-

मुक्कारजःपटलपांसुलमण्डलायः ।

आदित्यसेन इति तत्तनयः क्षितीश-

चूडामणिर्द ० ० - ० ० - ० - - ॥ १९ ॥

- - - - - मागतमरिध्वंसोत्थमार्गं यशः

श्लाघ्यं सर्वधनुष्मतां पुर इति श्लाघां परां विभ्रती ।

आशीर्वादपरम्परा चिरसकृद् (?) - - - - -

- - - - - यामास - ॥ २० ॥

आजौ स्वेदच्छलेन ध्वजपटशिखया मार्जतो दानपङ्क-

खङ्गं क्षुण्णेन मुक्काराकलसिकति - - - - -

- - - - - मत्तमातङ्गघातं

तद्गन्धाकृष्टसर्पद्वहलपरिमलग्रान्तमत्तालिजालम् ॥ २१ ॥

आबद्धमीमविकटमुकुटीकठोर-

सङ्ग्राम - ० ० ० - ० ० - ० - - -

- - - - - बवल्लममृत्यवर्ग-

गोष्ठीषु पेशलतया परिहासशीलः ॥ २२ ॥

सत्यमर्तृवता यस्य मुखोपधानतापसी ।

— — — — ० — ज्ञः सकलरिपुबलध्वंसहेतुर्गरीया-

त्रिस्त्रिंशोत्खातधातथ्रमजनिजडोऽप्यूर्जितस्वप्रतापः ।

युद्धे मत्तेमकुम्भस्थल ० ० ० ० — — ० — — ० — —

— — श्वेतातपत्रस्थगितवसुमतीमण्डलो लोकपालः ॥ २४ ॥

आजौ मत्तगजेन्द्रकुम्भदलनस्कीतस्फुरद्दोर्युगो

ध्वस्तानेकरिपुप्रभाव ० ० — — — यशोमण्डलः ।

न्यस्ताशेषनरेन्द्रमौलिचरणस्फारप्रतापानलो

लक्ष्मीवान्समराभिमानविमलप्रख्यातकीर्तिर्नृपः ॥ २५ ॥

येनेय शरदिन्दुविम्बधवला प्रख्यातभूमण्डला

लक्ष्मीसङ्गमकाक्षया सुमहती कीर्तिश्चिरं कोपिता ।

याता सागरपारमद्भुततमा सापत्न्यवैरादहो

तेनेद भवनोत्तमं क्षितिमुज्जा विष्णोः कृते कारितम् ॥ २६ ॥

तजनन्या महोदेव्या श्रीमत्या कारितो मठः ।

धार्मिकेभ्यः स्वयं दत्तः सुरलोकगृहोपमः ॥ २७ ॥

शङ्खेन्दुस्फटिकप्रमाप्रतिसमस्कारस्फुरच्छीकर

नक्रक्रान्तिचलचरङ्गविलसत्पक्षिप्रनृत्यत्तिमि ।

राज्ञा खानितमद्भुत सुतपसा पेपीयमानं जनै-

स्तस्यैव प्रियभार्यया नरपतेः श्रीकोणदेव्या सरः ॥ २८ ॥

यावच्चन्द्रकला हरस्य शिरसि श्रीः शार्ङ्गिणो वक्षसि

ब्रह्मास्ये च सरस्वती कृत ० — — — ० — — ० — ।

मोगे भूर्भुजगाधिपस्य च तडिद्यावद्धनस्योदरे

तावत्कीर्तिमिहातनोति धवलामादित्यसेनो नृपः ॥ २९ ॥

सूक्ष्मशिवेन गौडेन प्रशस्तिर्विकटाक्षरा ।

— — — — मिता सम्यग्धार्मिकेण सुधीमता ॥ ३० ॥

ERRATA.

Page.	Line.	Incorrect.	Correc
३	१८	महानया°	महान्नाया°
४	३	३५०	३६०
७	८	शश्वच्छ्री°	शश्वच्छ्री°
१०	१४	— — —	[पितेव]
१२	२५	शोभा	शोभ
१५	१७	निष्ठितेः	निष्ठिताः
२१	१३	फणि	फण
२२	८	मेध्यं	मेध्यं
२२	१३	*रेणुरजसा	*रेण रजसा
२३	२१	देशान्	देशं
२६	१०	मेधा	मेघा
२७	२०	तिमिराः	तिमिरः
२९	५	प्रणचता	प्रणता
३०	१०	विक्रमो	विक्रमो
३९	११	रहन्त	तरङ्ग
३९	१९	चण्डदण्डा	चण्डदण्डा
३९	२१	पुरी	पुरी
३९	२५	गुर्नराः	गूर्नराः